

Оссолінські колекції.

CD – диск виконано в рамках угоди укладеної з квітня 2004 р. між Львівською науковою бібліотекою НАН України у Львові і Національним Закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві.

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy.

zespół (fond) 45.

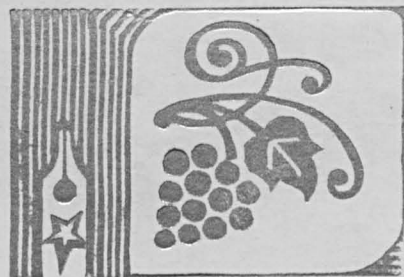
Archiwum Dziaduszyckich

Część I. Rękopisy Biblioteki Poturzyckiej Dziaduszyckich.

299. Wincenty Pol: Lekcje z geografii Polski dyktowane hr. Włodzimierzowi Dziaduszyckiemu.
1846. K. 33.

I Дієвич 299

Замовлення

~~Примітки автора, що виступили друк.~~

~~XXIX~~

~~245 арк.~~

~~239 арк.~~

**нанка
для думаз**

1

Lekcje geografii Polski
Mieczysława Pola
dyktowane Włodzimierzowi hr. Działoszyckiemu
r. 1846.

także morze Baltyckie zawarowane ciemi-
nami jak w przeciwną stronę odpowiedniemu
zlewisko morza Czarnego.

Piaszczyste Pomorze tworzyły cały południowy
brzeg Baltyku w płytkich odłuzyskach
rownie do poziomu, na całej przestrzeni po-
łożonej pomiędzy ujściem Odry a Szwiną. Dopie-
ro na zachodzie od ujścia Odry tracą się na wy-
brzeżach Baltyku, te ruchome piaszczyste ta-
my, zmienia się geologicznie podługą i masy-
tych skał, otaczają brzeg morski.

Kredowe przylądki na wyspie Rugie czyli
Rügen (Rügen) zapowiadają już to zmianę
brzegu morskiego na zachodzie która także cha-
rakterystycznie wybrzeża duńskiego półwyspu.

A na północnym wschodzie po za ujściem
Szwiną, podnosi się także brzeg morski najpród
skalistymi braganami które już zapowiadają
wyspy, Opjylia i Sagohc następnie wybrze-
że Estońskie a w końcu litemi miasami
fińskiego granitu które do kóta otoczący
zalew Czichowski (fińska zatoka). Już
przy opisie rzek europejskich widzieliśmy

to iż lubo Prut i Seret wpadają do ~~Ługy~~ Dunaju
należą jednak o ile te rzeki rzeczą do południo-
wej pochylności równego wschodu Europy ni-
zeli do Dunajowego obszaru. Jakżeż jeżeli się

ponownie od ujścia tych rzek wybrzeżem
morza Czarnego, znajdujemy tu ułtates-
ny zupełnie innej brzeg morski. Doi tu-
taj przypiera obszar wzien sarmackich
płytkim odmiatem do morza, a podobnie
jak się między ujściem Odry i Szwiną
zakonrwały rzeki zatokańskie tam Chabani

zwanyjnie podobnie przechodzą tu rzeki
w Limany. Dopiero po za ujściem Du-
naju, przechodzą te płytkie odchodząskie
czarnomorskiego wzię w parę wyższego
poziomu, w ostatnie ciekliny gor Dathamu
a za ujściem Dniepru, podnosi się już
od Perekopu brzeg morski coraz wyżej pot-

wyspi Krymu którego południowa
część jest już przednią starą tzi w po-
jęciach natury i w pojęciach historii
jak Krym jest rzeczywistie ostatnim
Kaukazem

Caty tak odgraniczony obszar, niema
wprawdzie gór wtasimych, jednakowoż
przegrodziły go parę wyższego poziomu
po krańcach obu niwz granicznych, które
niektem głównem zastąpiły od morza.
Odpowiednie tedy jak te rzeki przerwały
miazgę Baltyckich i Czarnomorskich wyzn-
szą one zupełnie podobnie do siebie a różnie
od rzek sąsiadnych.

Właż jest ostatnią rzeką na zachodzie, Szwiną
na ostatnią na północnym wschodzie
która przerwała grzbiet poprzeczna balty-
ckiego. Toż samo przerwywa Prut i Dniepr
po raz ostatni czarnomorskie wyznajny

a lubo Don i Wotga wyrznięty się
także wytoniem, przez pokład skalistej
płyty stepowej, należy Wotga już do en-
płynie innego elementu morskiego, które
samo w sobie zamknięte nie łączy się z
wodami świata. Szczerliwie w tej mier-
ze jest potorem Donu, bo wody jego dosta-
ją się przynajmniej pośrednio do morza
Czarnego, lubo ujście jego po za Krymem
i tauruskim morem potorem i za wa-
rowane jedną cięśnią więcej, niż od
wzrostkich riek Europejskich odpowia-
da to popiciach natury zupełnie innym
stosunkom i podlega zupełnie innym
wpływowi niż kraj przysierający do
morza Czarnego po między ujściem Dnie-
pru a Dunaju.

Wodne działy i roztoki wód które oddzie-
lają obszar Wotgi i Donu od obszaru
Dawiny i Dniepru różnią co do wyso-
kości swojej w porównaniu do tych
wielkich pochyleń które od riek prze-
wat biorą i nie te działy sprawiają że
je polizaje trzeba do krajów stanowiących
przejście z Europy do Asii. Ujście obu
tych riek i miejscowe stosunki ozna-
czone tym są to stanowisko w na-
turze i historii, jak ujście riek stano-
wią zawsze o losie i przemianach, całych
obszarów ziem i krajów które ku pew-
nemu ośrodkowi świata waga wsiągnęły
odlaty ^{nie} wody.

Jeżeli już sama natura riek wska-
zuje, że tu odgraniczony obszar, ma
pewną cechę, cechę i piętno pewnego
popicia natury i natury w budowie Euro-
pejskiego łączy do rodzaju zupełnie oddziel-
nych krajów: więcej jeszcze mówi o tym
romantycy tej krajiny i jej powierchszni
umiarana pod każdym innym wzglę-
dem.
Po raz pierwszy zajmują niziny całą
szerokość środkowej Europy od morza
do morza, między Donem a ujściem Oru
a Dawiny między ujściem Prutu a
Dniepru. Gdy jednostajność wsakre nie
jest cechą powierchszni europejskiego
łączy, na celowata natura większą
przez romantycę ten kraj bliżej po-
toczony Europy gorzyściej i stanowięcej
przejście niejako, z ośrodku średniej Euro-
pejskiej do jednostajnych widoków potnia-
tych wschodu. Powierchsznia jego jest tam
bardziej żywna, czem się dalej na ^{wschód}
sunieśmy ku zachodowi i ku krajom
Europy gorzyściej. Nawet jednostajne po-
mosty tych wsiężni które od Uralu płę-
ną, kryjącąją na tym obszarze ten wie-
cej rzućć czem więcej je dalej widziemy
pomniete ku zachodowi. Do ich trzon
albo wznosi się tutaj wyżej w pasmach
gó i wywyższon albo ~~skoro~~ ich tawa
która im daje cechę aziatycką europa
się przemienia mechanizmem i przybiera wyraz

sie z sobą wplyny zachodniego klimatu
morskiego z wschodnim kontynental-
nym. Których reprezentantami są
wschodnie i zachodnie panujące wiatry.

Tak tedy odgraniczony obszar którego
krajne ziemie, granicami są
przejście do innej supetnie natury,
jest narechowany wewnątrz, sama
itoria największą. Nawet jednostajnie
zjawiska potwoy, wschodu są tu jeszcze
umiarowane, skale europejskich wi-
dokow, a na podór jednostajna równina
ciągająca wybrzeży ^{dużego} morza. Ziemie
na jego powiechowie wniac tego
jak się stara ku morzom granicznym
lub jak się rekami odgranicza od
krajn sąsiednich supetnie innej natu-
ry.

Ułownie wpada ten obszar na dwa wielkie
kierunki: na pochyłości bałtycką i czarno-
morską. Kierunek jednak wagi są te
dwie pochyłości, jeżeli je odmierzymy do
wyszych poję w naturze, do powiechowie
europejskiego, są w ogólności i do wyzre-
go zjawienia, jakie te pochyłości zajmu-
ją w całej budowie tej części świata. Na
pochyłości bałtyckiej bawiem zajmują
Wista, główne stanowiska gdyż ona to
krajowa największym obszarem ziem
i największą mnogością ludu do tego sta-
wiska i jest największą z wzystkich
rek które wpadły do Bałtyku. Prekci
pochyłości czarnomorskiej, które z tego
obszaru odlaty swe wody, zajmują tylko
pośrednie stanowisko, między innymi
europejskimi rekami które należą do
zlewiska morza czarnego - i nie Dniepr
ani Dunaj panuje na tem morzu czarnem
morzu, który wplywa z wnętrza Euro-
py górzystej. Czyli ~~inaczej~~ krócej wyra-
żając się: jakie stanowisko zajmują Du-
naj na morzu czarnem, taką samą
wagę ma na Bałtyku Wista. I jak
stepowe rzeki grają tylko podreśną
rolę w Europie, tak jest obszar tu odgra-
niczony tylko zapowiednią bagnistych
nizin potwoy, lub bezwodnych stepów
wschodu - ja wrodku zaś tego obszaru,
pokryty łąkami i ziemie czarne, łąki
i łąki, trawa stepy i zysne pustopa-
nie, perwa i strugi wód zrywają
ten kraj na tak ^{bardzo} znaczących przest-
niach niecierając jednak swym
ogólnem skale europejskich ziemia-
now i charakterem, niedo europejskich
okolic.

Obfitością tedy płodow suwisk i bogactwem
przyrodzonym ziemie, różni się ten
odgraniczony kraj od reszty Europy
zachodniej potocznej poza pamierni gór
Karpackich i poza słowym brzegiem
Odry - a bogactwem wód mocz, rucz-
niej powiechprani, roślinnością i strugą
rozni on się od reszty Europy potocznej

na północy i wschodzie po za Dawung
 i Dnieprzem. Jakżeż jest nie zapytamy
 starych gospodarzy i dziedziców zanie-
 skujących te ziemie od nieparmytanych
 czołw o jej nazwisko, wówczas dopiero wy-
 wieci nam się w całym blasku, prawda
 tych odwiecznych granic - wówczas dopie-
 ro pojmujemy jak lud poznat, ocenit i
 nazwał tę ziemię, która mu padła w dziele
 przedwiecznym narodów. Naturę tej ziemi
 bowiem i wybitne cechy, któremi się różni
 od innych odnawa lud jednym słowem
 w prostym nazwaniu krajiny lub okolicy
 którą osiadł. Te nazwy miejscowe pewnych
 okolic są tak trafne i tak malują naturę
 w jednym słowie, iż umysł uderzony ich
 prawdą ma już w jednym słowie niejako opis
 i obraz całego kraju. Jakżeż kiedyś dowolne
 polityczne podziaty z mienią się z czasem
 jako należące do którejś prechodnich mi-
 20staniając śladu po sobie: zostają nazwy
 miejscowe ludu niewymuszone w miarę
 podobnie jak ziemia, a kilka nazw, kilka
 słów w podaniu przechowuje w sobie cały opis
 kraju. Tutaj maluje się zregulowane prostota,
 i mgłowości zdrowego i prostego zmysłu
 znajomości kraju całego jaką ma lud a
 nawet znajomości tych wzajemnych
 stosunków jak się mają jedna okolica do
 drugiej pod względem przyrodzonej wtarności ^(a wszystkie razem) tego całego kraju
 granice tych obszarów które lud zakwesta
 nazywając pewną okolicę jednym słowem,
 niemają ostrości granic politycznych,
 podobnie jak i w naturze wśrodku precho-
 dnie widać ziemny ogniwą; lub tam tyłko
 odnawa je lud ścisłe kiedy i natura wodna
 czołwujących się i w wybitnych występuje za-
 rysach.

2 trzech głównie wychodzą punktów od
 środkowych równin Polski Litwy i Rusi
 okrzest lud nazwał tę ziemię podług
 przyrodzonych jej wtarności, a wznoszą
 nią całych dzierżaw swoich jedną pewną
 wyraża się myśl, która wytyłneta z bliska
 do poznania pojedynczych okolic i z do-
 kładnej znajomości wzajemnych stosunków, pojedynczych
 okolic do siebie tudzież do całego kraju.
 Nazwy te ulegają wszakże niekiedy odmia-
 nom w miarę tego jak wychodzą z Polski
Rusi lub Litwy, w miarę tego jak wycho-
 dzą od ludu zanieśkującego góry lub równi-
 ny.

Cały tu odgraniczony obszar niema
 gór wtarnionych, tyłko na północnym przy-
 pierają równiny Polski i Rusi o pasmo
 gór Karpackich. Kiedy zatem gdzieś indziej
 stanowiąc równie pomiędzy gorami nada-
 ją karstowemu pasmowi lub gniardowi gór
 oddzielną nazwę wtarną: nazwał je lud

osiadły na rownej Polsce i Rusi po-
prostu Horami, Horami. Nazwa
Karpát jest nazwą szerszą zbiorową
to oznacza cały systemat gór, stworony
z kilku oddzielnych części nazwa tedy
Karpát jako teoretyczna jest dla ludu
obcy i mownaby przejechać całą Polskę i
Polskę pytając o góry Karpackie gdzie
tego, a nikt by powiedzieć nieumiał.
Cześć jednak Pruskiego i polskiego nara-
piu, osiadła już same potworne stoki
tych gór, i ta znajomość zbliżona stano-
wi już różnicę pomiędzy niemi, i ozna-
cza pojedyncze pasma i okolice góryste,
oddzielnem nazwiskiem.
Wyniosła krajnie alpejską potworoną na
potwornym zachodzie tego obszaru
nazywa góral Tatrami, a że sobie jako
pasterski najwyższy uni wobode górskiego
życia i alpejską paszę milej mu jest
przez nazwywa Tatry Kalaniem od
kąd czyli pasz potworonych nad górą,
granicą tarow, krajnie na ich podnieciu
potworoną nazywa Podkalem a niebie
Podkalanem.

Sam grzbiet drugiego pasma gór Kar-
packich który się porusza od Jablonki
na Śląsku a przechodzi w okolicie zwi-
det liny w góry Mulltan i Siedmiogró-
du, nazywa lud granicznym dziatim
Oberskidem a niżej znowu także Obers-
cradem. Nazwa ta krąży tylko w uszach
górnego ludu i jest niejako względna
odnosząc się do pewnych ^{okolic}, Statak
jest na zachodzie kiedy się góry w trzech
wzrostach dziatach trzy Oberskidy: Beskid
polski, śląski i orawski czyli węgier-
ski, ten ostatni ciągnie się ku zachó-
dowi tylko po Pabie górę. która na
zachodniem skrzydle gór naszych naj-
wyższą wzniosła

T odgroczenia czyli palenia

Na wschodzie od Pabie gór, przybiera na
przebiegu Tatrow głębony grzbiet tych
górn nazwę Thorea, aż po Pieniny i wy-
stom Durdzja. Kiedy się górze koniec
beskidi woda od Węgier jak się lud
wyrza. Na wytopkach Durdzja i
Poprade które się te dwie rzeki wy-
znęły przez główne pasmo bierze po-
czątek na potwornym potaci gór i
należy to przestrzeni, traci się nazwa
Beskidu. Dopiero tam kiedy euro-
pejski dziat wódny, w okolicy Muraj-
ny przypada znowu na grzbiet gra-
niczny gór, pa za tymi wytopkami
na dalszym wschodzie przybiera gran-
iczny dziat gór znowu nazwę Beskidu,
na całej przestrzeni aż do zrodet rzeki Swicy
która już do Dniestru wpada. Tu
okryty się góry dalej na wschodzie

T okazywają Tatry i dolinę Spiska

na Rusi swoje wierzchy i tak jest Wersch
rata, Werschobur, Werschturra i. t. d.

W Krokowskim gdzie lud ma jeszcze więcej
stosunków z Goralami, gdzie się okazywa
masy Tatrów zwata z wiele najwyższych
stanowisk, mówi lud jeszcze niekiedy o
Tatrach i pokazuje Nabiejgore w oddale
nim, lecz niewiele już wie o Katach i
Dieskidzie. Pod Tatrami zaś terca parma
Dieskidu nad któremi widai szczyt
Nabiejgory wznoszący się samotnie, nie
nazywa jak Goral Dieskidem lub Gor
em lecz Dielaunami niekiedy, bo dłu
go bieleją się tam jeszcze niegdzi kiedy
już dawno znikły w równinach.

W innych górach przypierają na ca
tej przestrzeni od zrodet Wisty aż do
granicznego Powrogu pojedyncze oko
licz oddzielne nazywają miejscowe a
nawet pojedyncze stanowiska, dziaty,
góry, pagórki, doliny, wyfony, jarzy
nie wyłączają z tego najmniejszych
zastawów i wkleszosi. Te znają jednak
że tylko ludzie miejscowe, ale dla ludzi
zdaleka w równinie jest to wszystko
razem wzrosty tyrami podobnie jak
lud w górach zamieszkały nazywa ry
czatem u stop jego terca równinę
Dotani a niekiedy także Podotem
Popolem. Rozróżniają je jednak nie
kiedy rodzaj tych ziem równych nazy
wa Doty Krajem w redzinach, na
piaskach lub w krzawiszczach szczyt
trawiskach. To jednak tyraz się jedynie
najbardziej okolic największych góram przyle
głych po dolinie Wisty i Dniestru. Blisko
cały lud w Polsce na Rus i Litwie ozna
czy nie o tych ze kray jego przypiera
na potudnie o góry a po wzrost krainach
o morza. Dotychczas nie można o tych kie
dy lud po pierwszych gromotach na wiośnie
burzy o przypiętem lecie mówią; nad gó
rami gromiata, gromiata nad morzami
Od najwyższych gór bielów Dieskidu stacają
się góry ku południ a najniższe i ostatnie
już parma nazywa ten krainę podgór
rami terca czyli Podgórzem. Te Pod
górze przypierają się do Krakowskiem
od ślazkiej granicy na zachodzie i przy
wierają na przewodzie Krakowa najbli
żej do Wisty z tego lecz przechodzi ten ogół
na nazywa okolic w nazywa miejscową
to bardzo ostro wym odróżnia się
ten Podgórze parmem krzemiskim.
Z tego podgórzem ciągnie się Podgórze dalej
ku wschodowi aż do ten po dziat wodny w
ziemi przemyskiej, ten dziat prze
chodzi przez wsie Samborskiego dalej
na wschodzie aż ku Lwowski nie
ktorej to prze strzeni nazywają pa
górkatą okolic Podgórzem Samborskiem
i Lwowskiem.

wyjątkowo

Dalej na wschodzie od Opola i w tej sa-
mej szerokości posuwając się za biegiem
Dniestru i Bohu górnego aż po ujście
Dniestrowej Morachwy wzniosła się
wysoczyzna, która jest gęsto maleni-
czkami przerznięta płynącemi ku
Dniestrowi na południe; lud nazwał
tę wysoczyznę, kiedy w głębokich dołach
rzeki płyną i wszyszek lud osiadł, Do-
dolem. Od ujścia rzeki Morachwy
posuwając się za biegiem Dniestru
ku południowemu wschodowi, prze-
ciągnął się wązkim pasem kraj, któ-
rego wody jedne biorą praeł ku
Dniestrowi, a drugie ku Bohowi;
południową tedy zbocz tej wysoczy-
zny pomiędzy Morachwą, Dniestrem
a Jakorlikiem położoną, na Pobrze-
żu, nazywał lud krajem pobrzeżnym,
czyli Poberzem. Nazwa ta nabiera
tym większego znaczenia, gdy lewy
brzeg Dniestru jest w istocie na
tej przestrzeni pobrzeżną, czyli
graniczną ziemią ludu naszego; prze-
ciwległy bowiem brzeg osiadł szerep
Daku-Romanów.

Od Podola na północ spada rzyśna
krajina na półty okryta lasem, na półty
ornem polem i łąkami; lud nazwał
ją Wotyniem. Bo w wyobrażeniach
ludu jest kraj przepadziwy trawny
w części leśny, w części odkryty naj-
dogodniejszy do chowu bydła. U góra-
li naszych nazywają dotąd Wotynią,
stugą łąkową, na której grają Wola-
rze, pasąc bydło, a lubo stopy mogły
by dostarczyć równie dobrej paszy
dla wotów, nie nazwał je lud Woty.

niem, bo brak im w ogólności ihtodu
uienia i wody - tyle potrzebnych dla
statku. Lud nie ceni nic wyżej sobie
nad paszę, i lubi od niej nazywać ziemie
te okolice. Tak nazwał goral Tatry
halami, górskie takie na bezleśnych
szczytach & Beskidu potoninami, a
rozróżniając nawet rodzaj paszy na,
zwat lud Wołyni Wołyniem a Woło,
szczytów, Wołoszczyzną czyli krają
wołów, od rodzaju bydła. Wyniosłe
obszary Wołynia pochylają się tego,
Dnie ku północy na rozgatemionym
obozarce Dniepruwej Trypeci. Cała
ta okolica obrasta dębami borami,
kraj poszedł tutaj po lesie, a lud
nazywa go Polesiem. Polesie jest
jednakowoż jeszcze trojakie:

Wtedy się orne pola i takie na półty
jeszcze wazą z lasami, nazywają
go Polesiem Wołyńskiem, kiedy już
przeważają puszcze, nazywają go
wprost Polesiem, a kiedy lasy i pu-
szcze są przerwane w znacznej czę-
ści od krytych bagnami, lub mnogimi
jeziorami, nazywa go lud Pole-
siem Zapadnem. Do zapadłego zaś
Polesia policzna cała ta okolica po obu
brzegach Trypeci, która kilka razy
do roku stoi pod wodą, kiedy wzbis-
ną, i rozleją rzeki w tak zwanej
Kotlinie Piskiej.

O kraj Podola i Poberezia, Wołynia
i Polesia przypiera się na południu,
wym wschodzie wielkie równiny, któ-
re się za biegiem Dniestru i Bohu
przeciagnęły aż ku Dnieprowi - te
nazwał lud ziemią leżącą po kra-
cach jego dzierżaw, Okrainą, czyli
ziemią leżącą u kraja, Ukrainą;

bukowina Bukowina od rodzaju taroń,

a że na całym obszarze Dniepru
osiadła Ruś, stąd też jest Ukraina
Dwojaka, przed-Dnieprzańską czy-
li Ukraina polska od rozległych
pól, które o kraj Polesia przyprarty
do Dniepru, i od Polan, którzy pier-
wotnie zamieszkałi okolice średnie-
go Dniepru około Kijowa - tudzież
Ukraina za-Dnieprska, która le-
ży po lewym jego brzegu.

Na południowych obszarach Dnie-
pru, kiedy Dniepr przerwał płytę
stepowego granitu, sterząc skaliste
rafy w poprzek jego tożyska. Ład na-
zwal je progami czyli porokami. Ni-
żej nich znajduje się w łozie Dniepro-
wem siedemdziesiąt przeszło Ostronów
i kep. Okolica ta, wraz z brzegowiską,
mi Dolnego Dniepru, została daleko
poźniej osiedlona od okolic Dniepru
średniego, ^{z kąd się wznosiła} a gdy poniżej poroków le-
ży, nazwana ją Zaporozem. Podobne
progi ma także Boh i Dniestr; od
nich tedy i od progów Dnieprowych
opada kraj klinem nisko do poziomu
morza i ku wybrzeżom lemanom, a
stąd jest nazwany Nizem. Także
jest już od Balty rzeczywiście odcho-
dziłkiem morskiem okolica Niziu,
i zapowiada ostateczny rąbek łądów,
a jako najniżej położona ze wszyst-
kich ziem ruskich bardzo właści.

Wszakże podobnie jak jest Ukraina przed-
za-Dnieprska jest i ta Dwojaka ten na wysnakh
Dniepru tamten na wysnakh Dniepru

Wszakże podobnie jak jest Ukraina przed-
za-Dnieprska jest i ta Dwojaka ten na wysnakh
Dniepru tamten na wysnakh Dniepru

Przy Ukrainie jest także miej-
scie właściwe wspomnieć o pustych
nieoprawnych polach, które się na
milowych przestrzeniach rozłożyły
pomiędzy rzekami, są to dzisiejsze
stepy, tak zwane dzikie pola u sta-
rych Polaków, stąd też nazywa

Lud niekiedy całą Ukrainę krainia
 w stepach; a od rzek powiększonych
 pochodzą pojedyncze nazwy, i tak
 mówi się: na stepach Rusi Tasmai,
ny na stepach Dniepru, Inguty,
Pohu, od stepowej rośliny ostu jest
 także step Budiaku, a nad Dnie-
 stem nazywają już miejscami
 Dako - Romani po swojemu stepy
 pojedyncze Odajami.

Za dni naszych dowiedły tego uchronie
 wyrody, że nazwa Rusi nie jest na-
 amą narodu, lecz tylko nazwą poli-
 tycznego ciata. Cokolwiek biała jest
 ona powszechną, i przyjętą od wieku,
 a nazwisko różnokolorowej Rusi
 powstało może także w części od własno-
 ści ziemi i zjawisk natury. I tak
 od piasków lotnych i długotrwałych
 śniegów na północy na tak zwanym
 białym świecie według podań ludu
 nazwano na wierzchołku Dniepru
 i Dniepru kraj białą Rusią, jako już
 graniczący z białym światem. (Rus'
 biała obejmowała księstwo Smoleń-
 skie [Rus' biała własna] wojewódz-
 two Półockie, Witebskie, Mścisławskie
 i Mińskie.)

Na lesnych obszarach górnego
 Niemna, średniego Dniepru, i Prypiacu
 dolnej porasta kraj podmokły ciemne,
 mi borami, i jest czarną Rusią, na-
 zwany. (Do tej policzono Województwo
 Nowogrodzkie, powiaty: Mozyrski i
 Przemyski)

Czerwona Rusia nazwana jest częścią
 kraju przyspierską do średniego Dnie-
 stru od północy, jak jedni sądzą od
 rośliny barwnego czerwca, a w części
 może także od pokładów czerwonego
 piaskowca, który się znajduje na

znaczonej przestrzeni w jarach wielu
rzek wpadających od lewego brzegu
do Dniestru, i tak dalece daje wyraz
właściwy fizjonomii, że całe xbo ca
jarów czernienią się jednostajnie
jego kolorem. (Do Rusi czerwonej
w system znaczeniu należało tylko
Województwo Ruskie w obszernej,
zaem także Województwo Belskie
i ziemią Chelmska, niekiedy nawet
rozszerzano to nazwisko do całej pra-
wie południowej Rusi zajmując w
to całą Rus', mlekiem i miodem pływ,
naca" a więc Województwa Wołyńskie,
Podolskie, Wijnowskie i Bractawskie.)

Styratem także nieraz lud mówią,
cy i starej Rusi pod czem xwykt
rozumieć okolice Podola i Wołynia,
kiedy rzeki groblami uszto płyną na
stary. Tylko nazwanie młodej Rusi
nie ma żadnego znaczenia, nie ma
prawdy w sobie, i nie znalazta od,
głosu u luda, bo Rus' osiadta na
ogromnych obszarach Dniestru,
Boku i Dniepru ujściem tych rzek
na wybrzeżach czarnego morza
zblizona ku sobie jest w istocie wiel-
ką a nie młodej Rusią.

Opatrzywszy cały ten obszar po-
chyłości Czarnomorskiej według po-
jęci i wyobrażeń miejscowego ludu
przejdźmy teraz na równiny Polski
i Litwy, i zapytajmy się tam xnowu
o miejscowe nazwisko tych ziem.

C cały kraj ponad Odra, Wisła, i Bu-
giem położony jest krajem równym, i
nie jest ani lasem, ani stepem, lecz
właściwie uprawnym polem, czyli
orną polana, xtda ten nazwano go
Polską. Dotąd jeszcze nazywają po-

laków inni Słowianie Polanami od
 rodzaju krajiny, która osiedli od wie-
 ków. My sami przechodziliśmy w
 pewnych nagieciach nowy nazwisko
 Polan, i tak się mówi na przykład:
 Wielko-Polanie, Mało-Polanie, a nie
 Wielko-Polacy. Łata Polska jest
 równa; tylko na zarrislu wzniosto
 się pasmo gór między lewym brze-
 giem Wisły, a prawym brzegiem
 Pilicy, które od Słowian Lysogora,
 mi są zwane (Góry Świętokrzyskie)
 Te nikną jednak w porównaniu tych
 rozległych równin, na których trzo-
 nie się wzniosty. Od nich posuma-
 jąc się dalej ku zachodowi wynie-
 stosią lewego brzegu Wisły i pra-
 wym brzegiem Pilicy nikną wybit-
 ne kształty ziemi, a ztąd też niema
 i charakterystycznych nazwisk. Do-
 piero w krakowskiem nazywają pew-
 ną okolice, gdzie się nadzwyczaj pro-
 sa darzą, Ziemią Proszoską, oznacza-
 jąc w ten sposób jej własność rodza-
 jem zboża, podobnie, jak oznaczono
 paszę nazwiskiem hal i potonin,
 jak nazwano kraj od rodzaju lasów
 Bukowina, a na Wołyniu rodzaj pa-
 szy rodzajem bydła. Dalej na za-
 chódzie w krakowskiem wzniosta
 się wysoczyzna, która aż na Śląsk
 ku Odrze przechodzi; jest to kraj bar-
 dzo dawno osiadły, a ztąd zmieniła
 się już po rary kilka roślinności
 pierwotna, w której ślad następować
 zwykły rozległe zarosty krzewów
 ciernistych. W okolicy Tarnowca go-
 ruje ta wysoczyzna, i pasmo pagor-
 ków leżących na jej szczycie nazwa-
 no Tarnowskimi górami. Kraj

ten jest wysoczyzna przetrzynista Doli-
nami rzek, które w głębokich równi-
nach płyną, i bardzo jest podobnym
w krakowskim do jednej części Po-
dola. Od niego na północ spływa
otwarte pola, a na zachód leży kraj
graniczny o pola - salaskiem Opole,
lem nazwany, które podobnie sta-
nowi przejście z lekkich pagórków
do rozległych i jednostajnych rów-
nin ciągnących się dalej do linii
prawego brzegu Odry aż ku Wisle,
jak wschodnie Opole na wschodzie.

Podobnie potoczyła się także równina za
biegiem Odry ku Wisli, a dolina Wisły
porównawszy Lyzogory, były już także cała
w równym kraju. Obszar tych ziem
osiadł lud polski (laski). Powierzchnia
ziemi jest jednostajna, lasy i piaski nie
mają tu z sobą. Wyższości kraju były w
kierunku rzek głównych. Wybitności kształt
tę ziemi niekiedy a raczej tracą nie także
na tym obszarze i nazwy charakterystyczne.
Tę kraj pola czyli do polan leżących i cały
z tam nazwany Polak. Na zachodzie od
granicy ten obszar Odry, lewy jej brzeg
nazywa lud brzegiem niemieckim, prawy
brzegiem niemieckim polskim. Podobnie
nazywa krakowiak Ślązaków ludem
przekraczającym, a Wielkopolanin Odraków
t.j. osiadłych na poręczach przedwonnostki
a nawet nazwa Wąpierz Polaków t.j. osia-
dłych za wodą potocznie brzeg Odry i
Wisły ludem na Pomorach Bałtyckich
nie jest w istocie tak mieszana jak się
wzrost na pozor wydaje.

* Nota. Wzrost starej i nowj Polski to
tak tłumaczy materj talimski przymie-
nik niemow et major Polonia.

Wzrost wybitności kształt ten niekiedy tam
stara się atak zastąpić ten brak ruchu
dzielnością wstępu. Tak powstały na
gotym stepie goty magity, tak wystę-
pije na równinach Polski cała grupa
dziejów. Od równych pól i polan nazwa-
no more naród, ale jak rozszerzają na-
zywa naród sam siebie inarzej a bywa
inaczey nazwanym od drugich; tak
też zachowały się tutaj we wnętrzu Polski
pierwotne plemienne nazwiska rodow
i przekazyte je ziemi - to więcej widać
ty rodowe różnice i cechy plemienne nie-
równie ziemi. Jedną tytko różnicą jest
stanowisko na obszarach polskiego ludu
różnica która nawet później przesła
w polityczny podział kraju t.j. Jurek
nazwa Wielkiej i Małej Polski. *
Obszar ogromnych ziem, od średniej Odry

po nad Wartę, Nociąg aż po średnią
 Wisłę nazwano Wielko-Polską: stuzumie
 bardzo dawno po niej nazwę Mato-Polskiej
 więcej mniejszym równym obszarem
 położonym po między górami na górzach
 górnej Wisły. Mato-Polska nazywana też
 górą czyli wyższą, a Wielko-Polska
 niższą, od stonunkowego położenia tych
 krajów do powierzchni morza.

Najdawniejsze podania ludu, daty jednaki
 gnieżdżeniiskim okolicom to nazwisko
 a nazwa Kujaw znacznej okolicy ziem
Wielkopolskich świadczą niejako o tym
 że lud ten najpród lasy wytrzebił i że
 ta okolica pierwora na jaw wyszła. Ku-
jawę nazywają dotąd w całej Polsce wieś
 w bagnistej okolicy położone. Kujawizna
 mi nazywa lud ruski podzwokła mierz
 wytrzebione obszary na Ładziestrze, a takim
 to krajem były podzwokła Kujawy kiedy
 im to nazwisko dano.

Wzięci Makiełskiego były w stóp poprzecza
 Pa Pomorskiego które Wisła przecyna około
 Torunia. Dla Kujawian był ten kąt po
 Nolei i Wisły niegdys ziemią krajną z
 tą też nazwą lud ten pewną okolicę
Kraing. Podobnie nazywa się wsi Ku-
jawskiego którą niegdys młotki okrywają
tuży Patugam czyli Kraing po Turgath
 a i Kujawy jeżre są dwójakie i lud rozróżnia
 jeżre tutaj korone i polowę Kujawy.

Po między górzami Warty i lewym brzegiem
 Pilicy w naj większym kolebie twierd
 na obrzeżu Brury która do Wisły wpada,
 legły wspaniałe tego strasne stonia; Okolice
 te nazwał lud od tego Łęczyckie. Głównie
 przeważa w niej w istocie to wielkość tak
 obrany ornych pól. Po prawym brzegu Dugu
 na dorzeczu Nawy, rozciągnęły się wielkie lasy
 i puszcze od Polski ku północnemu wschodowi
 jesto przynależna granica między Polską
Litwą w tej stronie. Podlasiem za kolorem
Dugu od Polski leżąca okolice nazwał lud
Podlasiem a z tamtej strony puszcze leżą-
 cy kraj w Polskim nazwał Rapuzerański
 Do jak Polska jest w wyobrażeniach ludu
 onem połem czy połaną terną, jak Pud
 jest w jego wyobrażeniach stepem podobnie
 jest Litwa jednostajnym lasem czyli
puszczą.

Od ziem Wielkopolskich porównają się za
 brzegiem Wisły i Odry ku północy, oskazydli-
 ty sobie te rzeki wielki szmat kraju który
 aż po morze przypiera i lud nazwał go

Pomorzem.
 Na dolnej Wisły po między gniewa, duki
 się Wisła na dwa, na obydwu tych ramion
 i po obu brzegach brzegach tej rzeki staryty z
 przeciwnym szarą wody równo do poziomu
 iut termy w tarach. lud nazwał te okolice Lutawami.

Podobnie jak Łwa z Wistą oskazydła
także Wista z Niemnem wlełki
smaat kraju, aż pomorski kraj ten
podniost się z poziomu polskich ziem
wysiężnym watem, z którego się jedne
wody starają na południe ku Wistę i
Narwie a drugie na północ wprost ku
morzu pływają. Wzrosty te rzeki bio-
rą w pierw swój porzątek, który góbrzet
wysiężoty tych wyżyn oskazydły. Kraj po-
miejscu tytaj po jeziorach i lud nazwał
go Popziarszem. Rzeczki ten pomost
wznosi się przeciwną nie rzekom
tych jezior i na zachód i na północny
wzchod poza wyżyny Wisty i Niemna
w jedną stronę aż ku Łwie a w drugą
aż ku Lewinie.

Z tego też jest popziarsze trójakie: 1° Pop-
ziarsze pomorskie między dolną Łwą a
dolną Wistą północne. 2° Popziarsze pol-
skie między dolną Wistą a rzekami
Niemnem i 3° Popziarsze litewskie
między rzekami Niemnem a rzeką
Lewiną.

Popziarsze liene także nazwę mała
krajina północna już na samych
wybrzeżach Bałtyku na obrze-
żach Pruskiej Pręgi czyli Pręgi majjca
stek wstają ku Łwie. Te kraje
teraz już od Polski za rzekami wy-
żyn nazwał lud Łajenszem. Podob-
nie jak teny od Polski za Niemnem
teraz nazywa lud Zaimemnem albo
Zaimemnijską stroną. Ze zaś Popziarsze
jest trójakie, więc dla oznaczenia naz-
kowego tych wyżyn oskazydłych parnem
jezior na wybrzeżach Bałtyku uży-
jemy stworzonej nazwy „Popziarsze
Bałtyckiego.”

Popziarsze litewskie legło wyprok miarę
wiece w północno-wschodniej stronie, kie-
dy wchodzi rzeka z rzek litewskich, pływających
ku Niemnowi i na Dniepru tudzież z rzek
przymorskich porzątek liene. Rzeki te
nazywa lud gimną czyli wyroką Litwą,
od której wzięły się wody na obszar
całkiego Niemna Zaimatis zwanego
w słownie oznacza Zaimę rzeką na
wybrzeżach Bałtyku północną a więc
to samo w w farfranzuskim pa-
stas w niemieckim Niederland.

Litwa jest przede wyproka i rzeka
Wody które a wiecznie w północnej
ku Litwie pływają nazywają na Litwie
Łurkieni a które do Pręgi lub do
Dniepru wpadły nazywają Litewskie
nie wodami. Kraj zaś północny półkraj
całki litewskich rzek nazywają Litwin
po wojnie także Ukrainą, czyli litwin

Krajny, *Remmex gallas* costownie
znaczy *Remmex* ziemi (*Remi-gallia*)

Opisuje nie tedy ze w narwarium tu odgra-
nizonego obramie przewodniwyta w srednie
tak sama mysl w Polsce, na Rusi i na Litwie
i ze z to raryg konsekwencij narwat lud
wedlug wyobrazen swiok catq te ziemie
mniadajq ja jako catosi. Do charakteru tych
okolitanych i niejsrownych nazw i odgrani-
czen nalezq to glownie ze nie maja siestosci
granice politycznych lub pragnajniej niewszednie.

Sq neutralne sredze i graniczne slaki
ktore niewiedziq do czego polozyci nalezq. Jak
sama natura przechodzi w tymczasnych odie-
niach z jednych kstatatow i zmianisk w drugie
tak tez i okolice przybierajq niedowaru ten
wyrazite oddzielny fizognomie, ten odrubny
wyraz krajny ktory by wywoływat oddzielny
nazwe odznaczajqca jego wlasnosc lub ceche
charakterystycznq. Tam tytko gdzie przebie-
ga z jednych okolic w drugie, byto wyjątkowo
nagle lub gdzie kraj juz stanowico inny
przybiera wyraz, narzuca go lud inaczaj-
z tad tez nie potrzeba szukaic w podstrzych
rozgraniczeniach pewnych okolic siestosci
granice politycznych. Wielkie tytko rzeki,
wielkie gory, lasy, pola, stepy lub bagna
maza lud za istotne granice i do nich
odnosi on wszelkie pomniejsze roznie
niejsrowe, oznaczajq je w duchu swoich
poczq, w duchu swego przyka, a stosownie do
ich natury. Narazy te sq bardzo trafne i
prawdziwie narbowe, na nich ma sie
opraciunas umiejtnosci geografii.

Opisali sq tak czesto na opisy udroziemow
zalicz przychodzi wyptyna to glownie z tad
i nawykli przyznawajq nagle teorię do
krajny opisujq ziemia narazq i narzucajq
nam swiq sposob widzenia, zaprzeczajq
wszelkq niejsrowosci przez krajowow od-
ktadniej niez przez nich puzeta. Z drugiej
strony czq sq ich opisy z tad glownie niedosta-
teczne, ze sq w opisach swoich trzymajq
zwykli granice politycznych ktore z przyro-
dzeniem kraju nie niemaja wspólnego
a z tad miedajq catosci. Tam tytko jest pochod
nauki pewny i nieprzejdnie nigdy ani w
czq abstrakcie ani w krajq teorię nie-
znajdujqca odglosu w wyobrazeniach naró-
du, kiedy sq nauka wspiera na niejsrow-
wym rozumie ludu na domowej sq tak
poniemu mgodosci, ktora w kilkun stowach
mniada opisai caty swiq kraj.

Naukowosci ma zapewne swoje w tamte
widoki i potrzeby, wsakre jezeli jej wito-
wania chq sobie zasturyc na zdane imie
prawdziwego postepu niez z tego niejsrowa
wychodzi i kroczq prrodem sladem umie-
jtnosci gdzie naród juz stanqł powaznie.

Daję tu ogólny jedyny zarys książki
prezentacji materii na nazwanym całym
okolic, któremi lud oznacza pewne ob-
rzy ziem swoich. Droga ta jednak nau-
kowego poszukiwania niechaj postawi się
skarbów do szeregowych badań, bo jak
te tu wymienione narwy oznaczają
całe krajiny tak zawierają miejscowe
narwy pojedynczych pomniejszych okolic
gor, rzek, jezior, lasów, pól, i wsi już
w nazwiskach samych oznaczanej części
przyrodzone dzieje ziemi. W tym syste-
macie tedy naderatoby by się dalej poru-
nąć do szeregowych na słowiańskiej ziemi
są narwy niepełne są kłuzem w dzie-
jów ziemi a po części i do dziejów ludu
oznaczają przyrodzone w tamtych czasach
stały się dla ludu wskaźnikami w postać
nim jego ziemi albo są żywym po-
mnikami historii narodu które w
jednym słowie to w prostej nazwie
przechowują podania przeszłości, w tym
szeregowych zda się mieć historią to zda-
nie aby się trzymała ziemi i trafiata
poniej do wielkich rezultatów swoich
za pierwsze a za razem najwspanialsze
źródło historyczne uważam opis ziemi
narwy popłyły w narodowym duchu. Po-
szukiwania tego rodzaju nie są łatwe.
Tęperemna oświata nasza odstrychnęta
się bardzo od prostych wyobrażeń nie-
srowego ludu, i narwy miejscowe sta-
ły się tajemnicą dla nas, staty nie-
krośnej części słowami nie mającymi
znaczenia. Bardzo szeregowych te-
f tedy potrzeba poszukiwania na to i
badań porównawczych aby wynaleśi
kłuz do tej skarbnicy narodowej, która
dziś jest jeszcze zamkniętą dla nas.

Przedmowa

1847

Wykładczego przedmiotu

- Inny granie powyższych

W wykładzie jakiegokolwiek przedmiotu
tu jest zawsze potrzebny dla łatwiej-
szego popicia ^{zrozumienia} pewien taki porządek co
popółnie systematyzmowi narwy
W wykładzie tu określonego obszaru po-
który bliżej poznaj zamieszysłiny
sobie chętny się trzymać naturalnego
porządku rzeczy który w tamto będzie dla
tego systematyzmowi że się zarządza na
wewnętrznej stronie samego przedmiotu.

Opis w przedstapionych naszych badaniach
 wychodziliśmy z tego stanowiska, że po-
 tęgi sprężane grają w naturze tworzą
 jej życie powolne świata. Potęgami
 czynnymi są w naturze i na poziomie wy-
 mierzonym lody; potęgami biernymi są
 wody a w końcu z tą tyłko różnicą że w owo-
 sieniu się do całej kuli ziemskiej są morza
 wodami świata a reszta wody lądowe odpo-
 wiają kontynentalnym mapom starego
 lądu. Świat napowietrzny w końcu
 jest zlewem potęg czynnych i biernych
 w naturze pod każdym względem. W nim
 bowiem przenikają się na wzajem te potęgi
 wrakże już nierozstają się lecz wspólnie dzie-
 lają tworząc one zupełnie inne zjawiska
 wyżej potęgowane od tych, które wydają lub
 wydać ziemia kładąc z tych potęg działając oddzielnie.
 Do ani nad poziom morza wymieszane lody
 ani wody świata same w sobie wzięte nie
 tworzą powolnego życia w naturze lecz
 dopiero pod wpływem potęg napowietrznych
 świata, z tą też ma naturą pełną oddech tyłko
 na powierzchni kuli ziemskiej gdzie wszystkie
 jej potęgi zlewają z sobą w wyżej podni-
 osto wprawdzie powolnym sposobem zapatruwa-
 nia się na zjawiska natury, nie ujęty w ra-
 my naszego systematu, przy nim jednak
 chcemy pozostać po to z tej przyczyny z tego sta-
 nowiska zapatrując się na zjawiska natury
 stano nam się łatwe do popicia i do wytkurna-
 czenia umiarkowanego.

Treść oddzielnym potęgami w naturze będą
 odpowiadały w wykładzie naszym trzy
 oddzielne części:

I Nad poziom morza wymieszane lody
 reprezentujące w naturze twórczą myśl przy-
 wżenia — reprezentujące w niej to co jest
 stałego i niezmiennego zajmują nas naszym
 przedmiotem w pierwszej części tego wykła-
 du tzn. mowa o kształcie i powierzchni
 tej części południowego wschodu Europy, którąśmy
 ograniczyli w powyższym odczynie.

Nad poziom morza wymieszane lody są jak
 to wiemy trójkię rodzaju t. j. krajiny
 górskie czyli góry walcowe, wysoczyzny
 i ziemie wyniosłe, a w końcu ziemie
 równie.

Na obrazie tej ograniczonej części ziemskiej
 dyż z kolei mówimy o każdym rodzaju tych
 krajów poruszając się od najwyższych i idąc
 za ich powolnością aż po brzozy obu morz gra-
 nicznych.

Opak dzieje Polski opisując na Wawelu sta-
 nąc brzoza i z tamtąd zakreślić ramy
 tego dzieje wiecznego dramatu, tak
 ziemie Polski opisując potrzeba się wypisać
 na najwyższe szczyty Tatrów i z tamtąd
 aby obłącały ich obraz po reki graniczne i graniczne morza.

Z kolei tedy porożniemy od opisu gór naj-
wyższych a wie od Tatrów które legły na
południowym zachodzie tu odgraniczo-
nego obszaru po za Turem gór Karpa-
ckich. Do Karpat przypiera południe
wa części kraju następo na przestrzeni
sta mil prawie, bez jest ogniw które
nie Tatry łączą z tem pasmem odgrani-
czone z kadinną porożniemi dolinami
i tworzą pewną całość dla siebie - tem
ogniwem są Pieniny. Po opisie
Tatrów przejdziemy tedy do opisu Pienin
a następnie do opisu Karpat położonych
na całej przestrzeni od źródeł Wisły aż
do źródeł stolicy Dniestruy które jednak
to już widzeliśmy niejedno dzieło ^{nie} na osobne
pominiemy chociaż niektóre osobne narowy
z opisem Tatrów, Pienin i pasma pot-
ocznych Karpat skonczy się opis gór
właściwych, reszta tu odgraniczonej kra-
iny, jest równą wsakże już po samy
jy rozległości domyślać się tego potrzeba
iz niematery tego brać w znaczeniu
systemu bo gdyby była w samej istocie
zależnie równą ledze tak rozległą
musiałaby być bagnem, czem nie
jest.

Opis dla rozprawadzenia wód i odłania
faktowych do dnów przeciwnych zlewisk
morskich były potrzebne powyższe sta-
nowiska ^{na} porożniach które dzieła wody
nadają im pewien spadek i rozgranicza
ją je na oddzielne obszary wodne zbie-
rające się w osobnych kottinach lub do-
łach rek głównych

Tyż są wyzszego porożni gra-
ją tu główną rolę:

1. Wyżyny Czarnomorskie najbliżiej
górom przyлегłe,
2. Wyżyny Bałtyckie, które w niezna-
kiem oddaleniu od brzegu morskie-
go otwierają południowe wybrzeża
Bałtyku, i
3. Europejski Dział wodny, który od
źródeł Odry i Wisły przowija się
wzdłuż odgraniczonego tu obszaru
aż do źródeł Dniestru i Dniepru -
dzieli go na dwa zlewiska mor-
skie t. j. na połychton Bałtyckie i
Czarnomorskie.

Po opisie tedy gór właściwych przejd-
dziemy do opisu tych trzech pasm
wyzszego porożni, na których górze
ce wzniosły się miejscowo wysoczy-
siny lub małe pasma pagorkowa-
te zastępujące na osobną uwagę.

Prócz tych pasm wyzszego porożni
natrafiamy tu jeszcze na

odgraniczonym tu obszarcie na rta-
 liny wyiszego poziomu pomiedzy nie-
 mi jezera - posrodku ziem rownych
 reprezentujace wody tu roznyrn oka-
 liom swiata, a tem samym zastu-
 gujace na uwage i oddzielne opisy.

Po opisie tych ziem powyszych przejdziemy w koncu do opisu ziem row-
 nych, a wiec naprzod do okolic mie-
 dygorzskich, polozonych w ostecie gor wta-
 skowych, nastepnie do dolin i kotlin sa-
 mokratych pasami wyiszego poziomu,
 a w koncu przejdziemy do opisu dolin
 walnych, do opisu brzymorskich oba-
 dwa pasow na wybrzeziach Baltyku
 i morza Czarnego polozonych, a w koncu
 do opisu ziem zielawskich jako naj-
 mniej wznoszących sie nad poziom
 morza, i juz wprost z ziem granicznych.

Na tem skonczay sie pierwsza czesc na-
 nego opisu obejmujaca kształt i powierach-
 nie kraja. II.

Wody reprezentujace potegi bierne
 w naturze zajma nas z kolei w dru-
 giej czesci tego opisu; a wiec naprzod
 wody ledowe na obszarze tu odgrani-
 czonym i opisy tych dwóch morz gra-
 nicznych.

Zasadę dla tej czesci znajdziemy juz
 polozona w poprzedniej: - europejski
 duiat wodny postawia tu za linie kie-
 runkową Dniepr ten obszar na dwa
 oddzielne zlewiska morskie - a doliny
 w poprzedniej czesci zakreślone postu-
 ra za tlo do wodnej siatki kraja.

Siatkę wodną, podzielimy na osobne
 dorzecza uwarzajac kazde z rzek gło-
 wnych, t.j. wpadajacych do morza ze
 wszystkich wodami, które z soba
 prowadza, za catość organiczną. Podobnie
 jakiesmy kazeli od gor opis pierwszej
 czesci - poznamy opis rzek od tych, któ-
 re najbliziej gorom przylegly, a na
 obszarze tu odgraniczonym najdalej
 sa posunięte ku zachodowi.

Poznamy tedy od opisu Odry; Odra
 dostaniemy sie koraz pierwszej na mo-
 rze. Tutaj wiec nastapi opis Baltyku
 i z kolei znajdziemy wyliczone wprost
 kie te rzeki, które wpadaja do Baltyku po-
 miedzy ujściem Odry a Dniem.

Rzeki te beda dwojakiego rodzaju: jedne
 beda nalezaly do rodzaju rzek wielkich,
 ladowych, glownych, wyetywajacych z wie-
 kina kraja, od gor, lub bierajacych poczatek
 na grzbiecie wyiszn i wysobrym po-
 mniejszych; Druge beda nalezaly do
 rodzaju rzek i frug brzymorskich, których
 obrary oskrzydly rzeki glowne, które nie
 wchodza, w sklad calej wodnej siatki kraja,
 lecz po krótkim biegu rozobna wpada-
 ja do morza.

Przy opisie Baltyka tedy porozumamy już w głównym roz-
sie całą wodną siatkę połchytosi Baltyckiej: i tak przejdziemy
do opisu jeziora Gotha leżącego na przewadze wód pomorskiej
dotrzeciem Odry i Wisły, a następnie opiszemy Wisłę z całym jej
dotrzeciem; po niej Memel i Dawine, a w końcu przejdziemy do
opisu rzek przymorskich, które pomiędzy ujściem tych rzek gło-
nych do morza wpadają. — Na tem skończy się opis połchytosi

Baltyckiej, a następnie przejdziemy do opisu połchytosi Czarnomo-
rskiej. — Tu jest tylko trzy główne rzeki. Z kolei porozumiemy od opisu najbliższej go-
rom przyległego Dniestru, Dniestrem dostaniemy się na morze Czarne, i dany jego
obraz; następnie opiszemy Dniepr, a w końcu Dniepr wraz ze wszystkimi wodami, któ-
re się ujściem tych trzech rzek odlaty do morza. I na połchytosi Czarnomorskiej,
znajdują się małe przymorskie strugi, które pomiędzy ujściem Dniestru a Dniepru
również wpadają do morza. — Tych opis dany w końcu, a jeziora tak połchyto-
si Baltyckiej, jakoteż i Czarnomorskiej zastawia, tylko na uwagę naszą, o ile
takowe są krótkimi nazwanymi rzekami, lub przez nie bywają, utworzone
na przestrzeni dalszego ich biegu, to samo tyczy się opisu stawów.

Do największych korzyści, jakie człowiek odnosi z rzek, należy to, że się
nimi dostaje do morza, ku któremu wody pewnej połchytosi waga wzięty. I tak
przejdziemy w trzecim rozdziale tej części do opisu i regulacji poprzednio o-
pisanych tu rzek. Proca wodnych gościniec, które sama utworzyła natura,
znajdujemy na odgranicyowanym tu obszarze setuwnie potoczenia wodnej siatki
kraju, czyli tak zwane kanały ieglowne. Z kolei tedy zajmiemy się opisem
kanatów połchytosi Baltyckiej; powtóre opisem kanatów połchytosi Czarnomo-
rskiej, a w końcu opisem tych, za których pomocą są połączone rzeki należące
do jednej z drugimi, a za ich pośrednictwem Baltyk z morzem Czarnem.
To jest najwyższy rezultat setuwnych, dróg wodnych, i na nim przestajac
ukończymy drugą główną część opisu naszego. —

III

W treści tej części naszego opisu dany wi-
doki kraju w granicach tu zakreszonego
obszaru wszakże tu jest już wtajemniczenie nie-
ca powieźcie w pod tym rozumieniu. Gdy
tam nad poziom morza wymiarowe są
czyli wody jakowej krajiny nie tworzą
pewne życie, ale obie te potęgi miarkowa-
ne strąca być miedzą i razem z nią dopiero
tworzą wyżej potęgowane życie.
Dwie poprzedzające części są jakby dwoje niejakie
tylko anatomią kraju w granicach zakre-
sionych. Gdy natura jednak nie jest martwym
ciatem lecz istotnym życiem, potrzeba tego
zety jej części naukowo rozpoznane znata-
sty w opisach naszych w swoją syntezę, a
Natura ma oddech pełen życia i tylko w
tej całej poznajemy wtajemniczenie jej istoty
wszakże żeby ta istota nie była dla nas
niepojętą tajemnicą, trzeba rozpoznać
w dwóch pierwszych częściach składowe
zjawiska tego powrocieńca życia w na-
turze. Widoki kraju dwoje tedy obraz jego
w wtajemniczeniu znaczeniu tego słowa to
jest to całości obrazową jako nas widzący
widoki natury, który jest przygotowane zia-
wiska nikną prawie zupełnie, zostawia-
jąc tylko wtajemniczenie ogólne.
Każdy kraj ma swój wtajemniczenie i odrębny
fizognomia, pewne charakterystyczne
cechy które stanowią indywidualności
jego. Nie są to ani skały, ani góry ani tary

1 w rzeczywistości

zbiierają się na znaczniejszych obo-
 sach i mają niejako swoje centra
 w łamie a iżwie ozjate tworzą tylko
 w skupieniu. Tu tedy postępujemy
 sobie podobnie jak istotni podrośli ze
 skóry puste i mało zajmujące obo-
 ce przebiegają z postępkem a tam
 tylko barwą dżurej kedy natura skru-
 pita piękności swoję w naturalnych
 widokach.

Cześć I

Kształt i powierchzenia kraju
potłozonego na potłozonym wschodzie
Europy pomiędzy pasmem gór karpackich
Czora a Dniepru a Dniepru a Dniepru
morzem Bałtykiem a Czarnym

Przedział 1
Góry

Samogmarze Europejskiego kraju
 można podzielić pod względem
 jej powierchzenia na dwie części na
 południowy zachód góry i potłoz-
 ony wschód równy a linia ^{karpacka} potłoz-
 ony na karacie od ujścia Dniepru ku
 południowemu Północy ogranicza wstate-
 cznie te dwie charakterystyczne potłoz-
 ony. Na północnym obrzeżu Europy potłoz-
 ony zachodniej wzniosła się najwy-
 szej góryte góra Alpy sawajarskie
 wzniosły ich tron otaczają na zach-
 odzie na potłozony i na wschodzie w zna-
 cznym odstawieniu poniżej pasma
~~odstawienia~~ wity przedmowa ulpej-
 skie wielkim przykryciem który na
 potłozony przypiera i ośrodek wielki Cus-
 zawore jednak jeszcze dalej po za granicę
 tej owej przekłanej linii od której się
 wylewa wielka równina na potłoz-
 onym wschodzie Europy wznosząca
 się aż po Ural po Kaukaz po czarne
 i bałtyckie morze. Na prawem tedy
 skrajole tego górzystego systemu pasmo
 masy alpejskich legły pasma gór
 karpackich wity brzezi wielka granicę
 zmię Europejskiego kraju.
 W całej obszerności swojej umiarsane
 zajmują pasma karpackie na długości
 przestrzeni około 120 mil i porozma-
 ją się około Przeburga na zachodzie na
 przeciwo wstatecznik wscodnik ciekliu
 alpejskich po łowym brzegu Dunaju
 a przeciwnie się aż po ostatni jego
 wytytu na przeciwo wstatecznik ciekliu
 Bałtanu pod tak swaną celarną

branie pod Pizową (Orsową) na wschód
 wielkim tukiem Kłiny jest tu
 potwory wydany znacznie a tu potudnis
 wenna zachodni rozwarły szeroko
 Na potwornym zachodzie w warsta ten
 obrymnie tutek w wynioŝty Azon Europy
 wyszys goryŝty. Tu potwory przycyna potoczyla
 sie od niego za biegiem Wisty i dniestru
 wielka rownina az po morze bałtyckie
 i zarne po Urali Kaukaz na potudnis
 wych stochark tego goryŝtego tuku legła
 wielka nizina Panoni porad liscz i
 Dunajem - a na wschodzie przeciagnęty
 sie az po wybrzeża morza czarnego stepy
 Kotoray i Kuttan.

Systemat gór Karpackich jest tym oso-
 bliwym ze nie parma jego wstężyty na
 ogromnej przestrzeni i ze cichich krajów
 zupełnie innej natury i strefy biory
 przewat do tu morze. Wypawy jedyn
 Ural niema systematu gór w Europie
 które by były obrzone na tak długiej
 osi i nie wielkosc wzmiarów pionowych
 czyli wymieszeniem sie nad poziom morza
 jest ten systemat gór osobliwy bez wosto-
 zeniem swojem do poziomu i wogalnie
 niem pojedynczych tairachow które
 daleko wynękły w rowniny tu na potudnie
 tu potwory i na wschod.

Obszar całego systematu gór Karpackich
 zajmuje około 2300 mil $\square$ - a najwyższe
 szczyty pojedynczych kop alpejskich wcho-
 dzących w skład tego systematu niegają tym
 niskiego sniegu.

Na tak wielkiej przestrzeni wstężony syste-
 mat gór mierzi sie w wazniach swoich
 co do mas geologicznych które mu sturą
 za podstawe, podobniez co do zewnetrznego
 kształtu onyŝka i powierzchni.

Stowni geografowie uważają cały systemat
 gór Karpackich za jedne wielkie ogniwo
 Europy goryŝty za całości nieoddzielny
 dla łatwiejszego jeinak poznania tego
 systematu gór dzielą go na oddzielne parma
 i kępy goryŝte z których sie ta całości
 składa.

Podług tego tedy składa sie systemat gór
 Karpackich głownie z pięciu oddzielnych
 parti goryŝtych:

1. Tak zwane mate Kaspady na pewnej
 przestrzeni Dielanami zwane nad
 które parmuje w ich najwyższym
 punkcie Lysa góra, przynajaz sie po
 lewym brzegu Dunaju jak Mainburg
 i Orretystawa (Presburg) stanowiące przy-
 nizoną granicę pomiędzy Morawami a
 zachodniemi Węgrami czyli pomiędzy

dolinami rzeki Morawy a Wagi, wpa-
dających do Dunaju. Są to teraste pasma
które się wzniosły do wysokości 1500-
2400 stp. nad poziom morza pomie-
dy nierównymi szkami o nagłych
spadkach ku dolinom otworu tych
rzek, przysparzając niskiemu składowa-
niu na potłoczu do doliny Dunaju.

II Węgierskie Rudawy dla bogactwa
rudy żelaznej tak nazwane składają
się z kilku pomniejszych pasm i grzęd
górzystych przegradzonych dolinami
rzek: Nitry, Chrován, ^(Jedny) Szepeli i Sajó.
Teraste ich wzniosły się do wy-
sokości 2000 a nawet 3000 stp. n. p. m.
a pojedyncze góry wystęły po nad
górną granicę lasów na 5000 stp. Do
nich należy góra Tatry na potłoczu
od Kvénnie aż po górny bieg rzeki
Wagi i góra Matry na górnym
biegu rzeki Szepeli. Do tej całej kępy
górzystej należy także pasmo nieznanych
Tatrow także Kralewskiemu Katarii
zwanym, które jest na prawej prze-
strzeni grzbieta alpejskiego a odgra-
nicza się do na potłoczu, dolinę rzeki
Wagi na ^{górnym} potłoczku jej biegu.

III Tatry właściwie w porównaniu
Niemym także Wysokimi albo gor-
nymi nazwane, wzniosły się na
potłoczu Rudaw Węgierskich do wysokości
alpejskiej, m. in. 10. Są do kota równe
nie dolinami otworu które pomimo
to wysoko leży n. p. m. Są to doliny
górnej Orawy, Wagi, Dunaja i Popra-
du rzeki. Tatry nieprzysparzają nigdzie
do skutecznych leśnych pasm w któ-
rych ostkie się wzniosły bez ^{niesako} stę-
żym stępem po nad obszarem gór sa-
miednich na poziomie nierównych ost-
rych górskich.

IV Deski przegradza Tatry na potłoczu
od wielkich równin Wisty, nagle podno-
szą się stoki jego z poziomem tych równin.
Od Sudeów odgraniczają tak zwany leg
morawski, jest to zbudowana w kierunku
poziomu, na której się wody dzielą z
których jedne bieżą wzdłuż rzeki
a drugie do Wisty i Odry. ma to jednak
wydaje się że w kierunku jednostajną doli-
ną z której poziom wznosi się Deski
podgórnie górnego Kłzaka. Pasma jego
waga się od zachodu na wschód i sięgają
w pojedynczych wzniesieniach po ^{niektóre}
górną granicę lasów a nawet pasm
alpejskich t. j. wyżej nad 4500 stp. n. p. m.

W zachodniej części wystąpiły nie mniej
 górszki Beskidu i tutaj przypadają na
 brzozy jego granice polityczne Morawy
 Węgier Słowacja, ziemie Łatow i Orłowina
 wchodzący Beskidu Tęczy się z górami Rudaw
 Węgierskich; a Tatrow przegradzają go wielkie
 górskie doliny na okół w jednym tylko
 punkcie, więc je pasmo skalistych wapie
 ni z Beskidem zwanych Pieninami które
 Dunaję przerwał. Najwyższym jego szczytem
 jest na zachodzie Dabia góra która z łożyskami
 szczytami zachodnich Tatrow pod jednym
 brzożem południem sta wschodzie od Dabiej góry
 brzoż Beskidu we nazwisko który się przedstawia być główny
 grzebień jego wodnym brzożem europejskim
 dopiero po za występami Dunajca i Popra
 du rzeki przypada znów europejski brzoż
 wodny dalej na wschodzie od Korymury na
 grzebień graniczny Beskidu i tutaj przytępiona przytępiona
 znów do nazw i zachowuje się aż do zwięd
 niestwierż Szwajcaryi. Najwyższym ^{szczytem} ~~szczytem~~
 grzebień jego na źródłach Wistoki i górnych
 jej dopływów gdzie tutaj sięga miejscami zaledwo
 nad 3000 st. n. p. m. Dalej na wschodzie od
 zwięd Szwajcaryi aż do zwięd Bystroicy z której
 niemają góry wspólnego nazwiska i wznoszą
 się na znacznej przestrzeni wzniesień
 a niekiedy i w wielkiej łagodności lub poje
 dynczych kępek do wysokości alpejskiej
 miejscami o 4000 a niekiedy i więcej górami
 Polniami i Dukowiny - mianowicie zaś
 w okolicy tego wzniesienia skąd się jednie pasma
 wznoszą ku Polsce inne ku Węgrom
 trzecie ku siedmiogrodzkiej ziemi a ostatnie
 w końcu ku Muttanom.

V Góry Siedmiogrodu leży na południu od
 granicznego wzniesienia i niejako na prawem
 skrzydle całego górszkiego łańcucha Karpat naj
 dalej na wschodzie. Łąca kępa tych wzniesień
 się meroko i prawie w kształcie po kątach zachodzą
 głownego zawrotku. Główna wrotka gór przy
 pada na wschodnią i południową ^{siarę gór}
 tego zawrotku i obie te siary ^{wzniosły się} ~~wzniosły się~~
 wprz. n. p. m. to miejscami nawet wprz.
 wzniosły Tatrow w kraje alpejskie i spanają
 w nadłych siarach i spadkach krótkich na
 wschód ku stepom Muttan i na południe
 ku dolinom Dunaju a podobnie jak z Węgier
 płynie tylko rzeka Poprad ku Polsce z południa
 ku połnocy przerywając grzebień Beskidu na
 zachodnim jego obrzeżu; podobnie przerywa
 jedną tylko Aluta rzeka południową siarę
 gór Siedmiogrodzkich w kierunku z połnocy
 na południe, wszystkie zaś inne rzeki gór
 Siedmiogrodzkich mają waga ku zachodowi i
 płyną w kierunku namulistych dolinach
 ku nizinom równin Węgier kiedyś
 ta krajina górska waga przez siebie
 dopiero w liście odlewać spodem do Dunaju
 swe wody. To kręcenie i kotowanie wód Siedmiogrodzkich
 wpływa w znaczącej części na zabagnienie
 niziny równin Panonii. Słowem zaś tam
 obniżony gór Siedmiogrodzkich które leży po między

granicznem rozrzednem a potudniowym
naddunajskim grabiem który jest naj
wyszym: należąc do szczytów krętych średnio
wysokości i bywają dla bogactwa ródze
larnych wielkiej także medniogrodz
kieni Podawani zwane.

Na tyle oddzielnych części zwykt nie
podzielać systemat gór Karpackich i
tyle wypadało o nim powiedzieć dla
uzupełnienia obrazu całości jego i równie
siemna go do całej powieści w bud
nie europejskiego łań. Do naszego jednak
obrazu należy tylko widokowa część tego
wielkiego tunku na przestrzeni mil 80
od zróweń Wisty od zróweń Dniestruy stokaj
ai tu ^{wschodnia} wstąpienie tylko potw
na stocz jego czyli obraz tak zwanych
Karpat potwornych.

Ona zachodnie tego obszaru wzniosła
nie alpejska kłma Tatrow - od zróweń
Wisty aż do zróweń Turcyj porażająco
nie kręty grabiem Perkitu i Tugim
szczytów a stąd aż do zróweń Dniestruy
stokaj wzniosły nie dalej na wschód
następują góry Pokucia a następnie
góry Dobruviny aż po granicę morza
które zwane Karpatami w kłmę oddzielnych
partach.

To jest cały obraz który oddziela je od
systemat gór Karpackich które
spisai zamieniamy sobie.

Tatry

Łączyłoby między 57°1' a 58° wschodniej
 długości podług południka wyspy Terce i
 między 49°5' a 49°15' geograficznej szerokości
 i panują nad całym tatarskim gór Karpackich
 w sporcie oddzielnej wyspy która nie wznosi
 się do wysokości 5000 stp. nad powierzchnię
 morza.

Sam tron Tatrów niarzą tych gór jest osi
 równa na niewielkiej przestrzeni, cała bowiem
 długość tej krainy zajmuje od wschodu naza-
 chod 2008 mil a szerokość onej z półdnia
 ku północy mil 500, obszar około mil 140,
 a w porównaniu całego systemu gór Karpackich
 zajmują one z przyległymi dolinami zaledwo
 1/20 części. Tatry są więc tym podobne iż lubo oddziały
 na niewielkim terenie lubo nie są przegrodą
 otworzone podobnie innym krainom alpejskim
 wzniosły się jednak do ich wysokości niewy-
 gające wszakże linii wieczystego śniegu, a
 przeto nie należą do najwyższych gniazd
 alpejskich w Europie.

Wielka ta wieżownicia ^{jest} na wschodzie Europy
 jedyną z innych granicznych niziny
 sarmackiej która się wylata po Ural i Kaukaz
 do końca niej gromadzą się potężne zjawiska
 nadziemnego świata po raz ostatniej na
 pograniczu Europy górskiej. Wysokość jej
 niekiedy w porównaniu tych olbrzymich nizin
 stawiona i jest raczej podobną do samotnej
 skalistej wyspy w norwęgii nie po nad wzrosem
 równin rozległych, niewątpliwa bowiem jak
 bytło na ubóstwienie najblizszych przyległych
 sobie obszarów.

Sam grzbiet Tatrów wznosi się wzniesie na
 całej przestrzeni tego skalistego pasma
 do wysokości alpejskiej. Wspólne wymiary
 niektórych niepodzielnych jezera ma na oddzielne
 nierzeczywista na 6500 stp n. p. m. i na tej wy-
 sokości dopiero występują nagie skały skaliste
 nierzeczywiste i czubki ^{lub góry} (sta 1500 stp. jezera
 wyżej). Dla oka jednak gnieź się i w ich
 wysokości Tatrów to już skalisty ich wzniesie
 oddział wysoko i główne doliny które to alpejskie
 gniazda otoczone w chot lubo legły do poziomu
 naporów wznoszą się w istocie do 2000 stp n. p. m.
 a przeto są one wyżej położone od nizin
 całego potężnego wschodu Europy, niegające
 wysokością swoją i poziomem najwyższych
 stanowisk na pasmie Lyzogor w Tando
 niemieckim które z niemi idą pod jeden
 starychólec kicay wierzchołowa około 2000
 Dniepru, Dniestr i Wołgi leży nawet o
 1000 stp. niżej od podnóża Tatrów.

Nagle w pionowych prawie ścianach
 wznosi się ich tron wzniosły z poziomem

tych okolicznych dolin swobodnie i nie-
taj nie nigdzie z pamiannymi gór Karpackich
starczających do kota w niezabitem oddaleniu.
Na grzbiecie Tatrow przypada europejski brat
wodny. Wody ich zbierają się w czterech
głównych dolinach, należących do dwóch odziel-
nych dorzeczy a wlatują do dwóch rzek
stwierdzonych. Tu Wisła spada obar-
obu Dunajem nowotarską doliną a Poprad
ma się dolina spiską ku Dunajowi. Do Du-
naju płyną Waga doliną liprowską a bra-
wa orawską. — Poprad wpada do Dunajca
brawa do Wagi, Wisła do Daltu ku Dunaj
do morza czarnego. Te główne cztery doliny
Tatrow utworzone z przecięciem stugich
niekiedy są z sepiškimi miazionymi skat
i sztafionymi ziem które dotąd jeszcze
gwatłownością wód górskich burzone zmie-
niają część portac swoją. Wody Dunajca
przeważają grzbiecie naprzód Piennin na
przebiegu w całości do Krosienka a
w dalszym biegu w Jarowsko i doliną
Lanocką przeważają one grzbiecie Paskidni
w tej dolinie toczy się Dunajca płyną
z Popradem płynącym również wytopnem
ze Spizin a końce Szara nowego przery-
wają potężne wody obudwóch tych rek
po większe panna tych gór i pogóra san-
deckiego. Podobnie przerywa Waga na
ujściu brawy w kierunku południowo
zachodnim panna gór Tatru. W przód
zanim obydwie te rek utworząty do-
je sobie do morza przez obadwa granicami
panna tych gór w których ostanie zmie-
sta się Tatry z dolinami miami były Ta-
try a istota wyspą oblaną do kota wielkiem
wodziennym prądem. Wytopnami
opadłe wody utworzyły te cztery doliny i
tylko tam dwa wytopnami toczy się
za wód kraina Tatrow z miazionami Polki
i z wielką równiną Dunaju.

W krotkiej drodze widet starczają Tatry
te doliny skalisty wzrost Tatrow. Na półno-
cy leży Nowotarska na południu liprowska
na zachodzie orawska, a na południu i
wschodzie spiska. Do rek głównych pły-
nących temi czterema dolinami wpada
na zastępat od mnóstwo pomniejszych
rzek i potoków górskich bierzących wy-
wajcych z Tatrow. Te mają źródła w naj-
wyższych górach i płyną na przód w ska-
listych i tobach a następnie w głębokich
ciemnych wytopnami i dobach mających
stronie sciany i więcej do ~~szkła~~ more-
lin alpejskich niezle do dolin włas-
nych. Spadki tych wód są bardzo nagłe
a gwałtowności ich wielka. Przecieraniem
tych rzek jest lity pień Tatrow po-
dzielny i niezako na pomniejszych
dwóch rzek alpejskie potłoty — więcej
jednak na południu i wschodzie niezle
od potłoty i zachodu. Do pińki samą
miazgą skat płyną są wytopni tych

niek grubym otokiem i rumowiskiem
 granitów i wapieni zastane szeregiem
 ostroży potocznej tam dopiero kiedy wcho-
 dzi na obszar głównych dolin ugną się
 wzdłuż ich brzegów za wodą małe przylotki.
 Główne zaś czołowe doliny lubo je pospolicie
 nazywają dolinami są w istocie krajem
 wyniosłym i nierozną nadto jeziora na
 swej powierzchni znacznie górzystości
 parę wysepek poziom. Crowska od strony
 tatarskiej odgranicza dział wodny który
 się sprowadza od Dabiej góry pomiędzy temi
 dwoma dolinami w równiny i spidwoni nie
 dalej niż południowo dalej niż Tatry. Toż
 samo przebiega dział wodny przez równiny
 w północnej Tatry na południu wierzcho-
 łowe doliny Liptowskiej w Spiżkiej. Mniej
 Nowotarską a Spiżką wzniesła się Magura
 Spiżka na 1200 stp prawie ponad poziomem
 otoczenia tych dolin. Dolina crowska jest Ma-
 gura i crowską przebiega nadwie pomniejsze
 doliny t. j. na górnej dolinie Crawy białej
 i na większej crowskiej dolinie w którą płynie
 Crawa potoczna. W Liptowskiej natomiast
 oddzielają ostatnie wieżki Tatry na za-
 chodzie dolinę crowską i obie te doliny łączą
 się z sobą tylko pasmem wzniesienia nieznacznego
 poziomu dopiero przed samym występem
 Wagi którego ta rzeka uległa wbie przez
 parno gór Tatry.

Tak tedy dzielą się wewnętrznie te czołowe
 tatarskie doliny, zewnętrznie zaś otaczają
 cały ich obszar leżące parma i tatarskie góry
 do kóta nienalazące już do krajiny Tatry.

Nowotarska dolina graniczy na północy z
 południowym stokami Dniepru zwanemi
 Gincem. Liptowska graniczy na południu
 z alpejskim pasmem niższych Tatry zwa-
 nych na pewnej przestrzeni także Kwaletwiskimi
 kalamii, Spiżka graniczy naprzód na południu
 z grzbieciami wodnego działu europejskiego
 a dalej na wschodzie z Dnieprzem, góry nie
 dział wodny następnie wznosi się na grzbiec
 jego w okolicę Ałuzyny; Crowska dolina
 na końcu graniczy na północy z potoczni-
 wymi stokami Dabiej góry i Dnieprzem
 crowskim a na zachodzie z pasmem gór
 Tatry.

Obrazowo przedstawiając rzecz można by porównać
 nam szaleisty rzeki Tatry do wielkiej twierdzy
 przynależącej, obedię Magury spiżkiej i crowską
 na ich północnym potoku do dwóch przedmo-
 stowych ranców, czołowe doliny do
 obłaznych fos opasujących tę twierdzę do
 kóta - parma leżące gór za obrębem tych
 dolin w których od czołowej Tatry nie wznio-
 sty do wielkiego wiatu a obijawa występują Śni-
 najca i Wagi przez grzbiec Dniepru i Tatry
 do innych bram prowadzących niby do tej
 twierdzy.

Znamienite wygnieszenie Tatrów
nad poziom morza sprawia, że
się ich kształt zmienia w miarę
wysokości, a cała ich budowa po-
dzieloną daje na osobne niejako
krainy, z których każda oddziel-
nie ma piętno.

Naprzód idzie tedy kraina Pod-
hala; do niej należą zewnętrzne
nie Tatrzańskie doliny, ar do swo-
meo podnóża Tatrów. Te doliny
są w niektórych stanowiskach do
2^{tych} tysięcy stop nad poziom mo-
rza wygniesione, a więc już sa-
me w sobie, wzięte zajmują one
zwarta, ^{całkowiciej} i wysokości Tatrów.

Tak iate pasma gór Karpackich
z od południa dzwignięte a po-
ziomu, a tem samym tagodniej-
szy mają spadek ku północy;
podobnie ma się rzecz i z Ta-
trami, z tem Alpejskiem ogni-
wem należącym do całkowitego
systematu gór Karpackich. Pół-
nocne i wchodnie zbocze Tatrów
są krótsze i naglejsze nierownie
od południowych. Tak wznosi się z
poziomu spiskiej doliny doraru
bok przygora a nawet bez przy-
porów alpejskiej sciana, która w
pionowym prawie kierunku się-
ga do gresiu tysięcy stop. Inaczej
ukształtowanie są południowe doliny
Tatrów, a mianowicie Nowotar-
ska i Orawska. Tutaj wznosi
się poziom w kształcie pochytej
platformy. ^{Na północniowych}
skłonach ^{południowych} porażony ku
Tatrów zwolna, i sięga w naj-
wyższym punkcie swoim (w Gu-
batonskim Wyrzbie) przeszło czter-
ech tysięcy stop nad poziom mo-
rza. Jest to ^{to} stanowisko goru-
jace pomiedzy Ciemnym a Białym
Dunajcem; a cała pochyłość tej
platformy nazywa się Pod-
hala. Jeżeli tedy Podhale wze-
ściach jego uwarai zobaczyć, to
do do niego należały naprzód po-
ziome doliny, kiedy wody gre swo-
ją mają, a ^{nie} miejscami na zna-
nych przeszczeniach anadują
się pola zupełnie równe, i
torfowiska, czyli tak zwane pu-
stacie. Powtórę bez należały

+ i Górcia porówny

do Podhala tak zwane stoty, a
w końcu Podhalskie Wyrki. ^{Wyrki}
Wyrki Gubatowski bowiem lubo jest
najwyższym na całym Podhalu,
nie jest jedynym, bo podobne Wyr-
ki wznożą się na całej prze-
strzeni na podnóziu Tatrów po-
nad stotami Podhala, lubo znaw-
niejszych jest tylko kilka, a mia-
nowicie Wyrki nad Bukowiną,
pomiedzy Białką, a Białym Du-
najcem; Kory Wyrki nad Łaho-
paną, a w końcu Gubatowski
pomiedzy Białym a Czerwym
Dunajcem. Od tych Wyrków
spada poziom Podhala bardzo
nagle ku południowi, i pomie-
dzy południową ścianą tych Wyr-
ków, a potoczną ścianą Tatrów
leży równolegle do grzbietu
Tatrów dolina wązka stugim-
pasem, na całej przestrzeni tego
alpejskiego grzbietu. Ta dolina zwa-
na jest na całej przestrzeni Ła-
cichem; na niej kończy się Pod-
hale, a niej rozpoczynają się wleś-
nie Tatry, a średnia wysokość
Łaichla niega $\approx$ przeważnie trzy
tysięcy stóp nad poziomem morza.
Na tym obszarze zachodzą na-
stępujące wymiary poziomu
na uwagę:

^{ostatniego}
Powyżej wylotu przez grzbiet
Boskiego łączy powierchnia
Dunajca na ujściu Popradu 1125' n.p.m.

Na ujściu Orawy łączy powierch-
nia Wagi na początku wy-
stępu przez pasmo gór Tatry - 1235' - - -

Biały Dunajec łączy się z Du-
najcem Czerwym pod Nowym-
Targiem na wysokości - 1735'

Biata Orawa z brana
 pod wia, Wryca, - - - 1698' n.p.m.

Biata Waga z brana, pod
 wia, Lechota, - - - 2400' - - -

Dział wodny między
 Orawką a Nowotarką
 dolina, wznosi się - 2530' - - -

Dział wodny między do-
 lina, Liptowska a Spiska 2689' - - -

Dział wodny między do-
 lina, Spiska a dolina,
 Hernaldu {1860 do 2200}

Dolina Orawka leży
 ze wszystkich stron
 najniżej; średnia jej
 wysokość sięga do - 1600' n.p.m.

Średnia wysokość do-
 liny Liptowskiej - - - 1650'

Dolina obudwu Dunaj-
 ców, czyli Nowotarka 1980'
 Spiska w końcu - 2200'

Podnoże samych Tatr
 pokrywa się na połud-
 niu na wysokości - 2000';
 na północy na wy-
 sokości - 2400,
 a nawet przeszło 3000.

W krainie Podhala leżą, tedy orne
 ziemie i polany, obzerne łąki,
 ostatnie sady drzew owocowych, o-
 statnie nasienno roślina upraw-
 nych i zimowe mieszanki lu-
 dzi. Nagie ostre skały jest tu
 jeszcze nie wiele. W ogólności
 sterczą, tylko skały na rze-
 ciskach iek a długi gruba warst-
 wa różnej napiętości ziem-
 pokrywa pokład piaskowca i
 Turasowych wapieni na sta-
 nowiskach, poniżej, a na sta-
 nowiskach, poniżej i w do-
 linach, rzek pokrywa też sa-

na warstwie ziemi od łok
granitowy, który jest podłożem ca-
łego Podhala mianowicie raś
na potocznych, tokach Tatrów.

Niższe wzgorza okrywają lasy
drzew liściastych, a górną granicę
tej krainy kryją już gromadnie
drzewa iglaste. W dolinach głów-
nych znajdują się miejscami dąb-
szarne bory sosnowe, a wzgorza
powysze okrywają świerczyny.
Na uwagę zasługują tu wysego-
lnejsze zjawisko na obrzeżu do-
liny Nowotarńskiej. Są to tak zwane
niegdyś były bagna dotąd
języczne i ciągle zaradkujących
się torfów, na których pospolite
sosna przechodzi w sosnę karłowatą,
a ta w lasy kosodrzewia. Zjaw-
wisko to służy niepomatu dotąd
upowierzeń, nie mniemanie, ja-
koby kosodrzewina była przywie-
zana do pewnej tylko wysokości
nad poziom morza.

Równo a podnożem Tatrów
na Ławichu i z najwyższymi
panowiskami Podhala, powy-
ż na nie dąb- szarą krainą Piegli.
Są to pasma góryste, które
w kształcie stromych, upełnionych i
nagle na górze wystrelających
szczytów okryte albo osłonięte zba-
cie Tatrów ciemnym płaszczem
lasów zróżnicowanych, a powy-
żej szpiczastych. Zróżnicowanie jest roślin-
ności bujną i lesne ziemi pokry-
wają pokład skalisty; w miarę
wzniesienia jest warstwa tej
ziemi coraz płytszą, a miejsce
jej dla ^{roślin} drzew najwyższego jęz-
ka następuje podstanie mchów i
podrzednej roślinności alpejskiej;
lecz odkrytych skał jest tu jęz-
ca nie wiele.

Regle podnoszą się w dwóch, trzech,
do czterech rzędach, nagle poderwa-
nych mas skalistych, które u szczy-
tów zazwyczaj nagimi świecą
szczytami*, są przeobrażone głębo-
kami i łobami, w których się wody
zbierają i formują, miejscami nawet
w dolinki otoczone zabrzaniem skal-
nymi. Na uwagę zasługują tu
na obrzeżach Regli wielka masa
jagod która jest cechą roślinności
potocznej, i występuje w części
miejscie owoców tej krainy. Ostat-
nie rzadkie roślin uprawnych, a
mianowicie ostatnie rzadkie owoce
które w lat dziesięć pospolicie ma-
ją do trzech razy tylko dojrzewają, po-
rastają na Laciichlu pod szczytami
Reglami. We wspaniałych Reglach
nie ma już obrzeżów upraw-
nych; wszystko, co nie jest lasem
obryte jest tu obrzeżone na ta-
kę, i zimowe ostatnie zimowe
siedziwy porostają na Laciichlu,
wysiewany jedne szczyty hutańskie
które się głębiej ^{w górach} występują
w dolinach, porośniętych. W Reglach
była kroska największej linby
ruch i potoków górskich, które
z Tatrów wypływają, a to tak,
w górnej granicy Regli, która
sięga do wysokości 4000 stopni a
nawet do 5000 stopni nad poziomem
mora można przyjąć zara-
zem na górną granicę kroski,
których wody mają coraz niż-
szą temperaturę, w miarę tego
że z czasem więcej są potężne.
Stosunek ten jest taki, że
w ogólności biorąc spada
temperatura kroski na 1000^{ca}

* nagie stoje, poltady, skal.

topach wysokości prawie o je-
den stopień.

Na wysokości 4600to stopa na-
wet 5000 stop utają jalicimy
to mówili ostatnie lasy kłodzkie,
które dziś na kilkuset ostat-
nich stopach miejscami wyschłe
na pnim znajdujemy, pomierza-
ne z pojedynczymi limbami.

Tu się kończy kraina Regli,
a porówna się kraina Hal; są
to wielkie alpejskie łąki, któ-
re się upłaristi rozłożyły ponad
reglami. Bezlesna kraina
hal wznosi się miejscami do-
syć wolno do wysokości 6500 stop
nad poziom morza. Za podsta-
wą roślinności stary tutaj bar-
dro płytka warstwa ziemi naj-
częściej powstała z borówek (vac-
cinia), a rzadziej jeszcze gruba
skorupa mechów, która się po-
kryła z wieki pokrytą skalistą.

Ponieważ górnej granicy hal poro-
stają ostatnie kłody, i tutaj po-
cayna się rozdzielać wspólnie wy-
mieszenie litych mas skalistych
na pojedyncze cypliska, wznosy, wos-
chy, skroty* i grzbiety alpejskie.

Tę to kraina łąki zwanych Turni,
która się wyżej jeszcze wznosi
nad porównanie hale na 1500 stop.
Draza pokrywają, i tutaj jeszcze
rośliny alpejskie skalisty pokryta
na podobie borówek i mechów,
w miarę wymieszenia jednak
stają się łożyska** coraz chudsze
mchy drobniejszą, i przechodzą.

* ostre pojedyncze, liśnane skroty.
** małe alpejskie, chude łąki, (razem jak skal.)

włoniu w ~~strany~~ skorupę
sturnika (lichen islandicum)
i liwajców. Skopniowanie zas
~~korony~~ liwajców co do holo-
rytu jest ^{or góry} następujące: napřed
potarują się różowe potem cegla-
ste, następnie kółte, papure, nie-
lone orzechowe, a włoniu sra-
+ re. Drobne zaś cienko wystre-
lające rośliny alpejskie wywa-
stają napředniej w wąskich szere-
linach i szalimach szat, gdzie
się lesna ubiorata ziemia,
do kaimbla porawszy do naj-
wyższych turni, i górale narzy-
wają je „włosiennymi szarjami”.

W Turniach jest wszystko
nagie, ostre, szalite, jako su-
szarpiane na tydzie wiek,
szyl, i mniejszych szarytów,
które przysobiorają kurtalty ^{oh} ostre
kregon porozwalanych łominów
szelentych lub uietych wierachów,
lub wyterły się swe grzeb-
ty w nagich grzebieniach, któ-
re na bolu ostremi granami
spadają, lub w końcu w przy-
kre jarzma, teji szaliste i pro-
szere przechodzą.

Tyrkiem podobnych Turni wy-
strzela braina Tatron lu go-
re; winica wyrohości ostat-
nich szarytów nie jest znaczna,
bo wynosi zaledwo 600 stop, a
najwyższe Turnie wzniosły
się do 8000 stop nad poziom
morza. Pierwszą turnię na
zachodzie jest Zuberec, ostat-
nią na wschodzie Diabli Ko-
szar, na samym grzbiecie

Tatrow, a w pierwszej linii
od północy Jaworyna, Wysokę,
górnictwem najwyższych, turni
i ornameńtem wyrokości tych-
cie zachowujemy ten odział.

Całą przestrzeń Tatrow można
co do ich kształtu podzielić głównie
na dwie części: to jest na grzbiat
i na gniazdo alpejskie. Posuwając
się od zachodu ~~tu~~ i
turni Luberec tu wchodowi by-
strym grzbietem samych Tatrow
na karwie aż do źródeł Jaworu-
rówki wpadającej do białego
Dunajca, i Koprównej wpadają-
cej do Wagi zajmują Tatry naj-
większą przestrzeń, i są, tutaj
podobne do ostrego grzbiatu, któ-
ry jest i niższy i nie tyle po-
dzielony na osobne góry u
góry w krainie turni. Stąd zaś
posuwając się na wschód aż
tu poziomowi doliny Spiskiej,
są Tatry w krąg szeroko roz-
łożonym gniazdem, które zmar-
nie jest wydane łukiem na
południe za biegiem wodnego
działu ~~skaz~~ okrzajającego tutaj
Tatry tu wierzchowinie Lip-
towskiej i Spiskiej doliny. W tem
gniazdzie alpejskiem wzniosła
się kraina turni najwyższej; tu-
taj też jest lite jej wnętrze
najwięcej porażane, a ztebotnie
leżki i kotliny pomiędzy turnia-
mi leżące są tutaj tu liczne
jaskinie alpejskie, których dol-
na granica przynajmniej na gór-
ną granicę lasów, które górale
nazywają morshemmi oczyma.

23
* Najdalej zaś na zachodzie wznio-
sta się z osobna pojedynczo stojąca
Turnia Chodź ~~ma~~ z na zabrze-
zu doliny Orawskiej.

Znanych dotąd podobnych jezior
wielkorych i mniejszych jest 27.
Wznysłkie leżą na średniej wy-
sokości 5 = tysięcy stop, paspo-
licie ~~leżą~~ na powierzchni jednej
~~formacji~~ formacji a druga i po-
wstały ze stopionych śniegów
i wód irodowych, które się wy-
żej jeziorze urywają, + również
jak groble, które wody tych jezior
tamują, powstają narwycoraj z ru-
mowiska na rethkierem nie dwóch
formacji. — Najwyżej z nich
leżą sa, prawie przez rok cały lo-
dem okryte. Kraina Turni jest wła-
ściwie ogolona, z ziemi i roślin,
nosi, brak tu także i wody kro-
dowej, a przez rok cały jest ona
narazona, na wielkie zmiany
powietrza, na gwałtowne letnie
i zimowe burze, (w zimie hur-
niawami, w lecie naremnicia-
mi zwane), silne wiatry i białe
szrony. Rosa i dewy letni fa-
dają tylko rzadko w tej krainie,
stad też i roślinność drobna i
drze tutaj bardzo mało, gdy nawet
jeziorze nie dają, nie jej otok otoc
linie, które mi nie Turnie odry-
nają, a góry. Sa, to rypny, stermi-
ny i grappy, które mi nie ta kra-
ina zjeżyła. Spadek Tatrow
jest bardzo krotki i nagły, gdyż
na przestrzeni półtora do dwóch
mil mają one miejscami do
6000 stop spadku, stad też jest
gra wod Tatrawskich bardzo
gwałtowna,

+ wyrażenie miejscowe.

*) rypny - potraśkane skały

***) sterminy - pionowo - nagle spa-
dające ściany.

i przybywanie onych, na rzebach i potokach, bardzo nagłe. Potudniowa psona jest nagłej z soxiomni dolin wzniesiona od północnej, a północna więcej północnym skat zastana. Na potudniu i wschodzie porożypaty lity pieri Tatrów wylomy gorskich potoków, na północy spuszczają się od grabiętu Turni płytkie kamienne ławy i żłoby ku dolinom, i przechodzą w czasie dobry pomieję. Lity pieri Tatrów składa się z gneisów, granitów. Te są górnice gdzie przełożone podzielnymi warstwami mikowego łupku i granitu ^{em} czerwonego. O siane tył, pierwotnych, skat sparty się kwarcie i numulitowe wapienie, a te pasy dopiero otaczają na północy i potudniu pokłady karpackiego piaskowca z trachytowymi wierzycami u wierzchu, lecz to już na obrzeżach dolin Tatrzańskich.

Najwyższe masy granitu wzniosły się najpóźniej z soxiomni, pasmo wapieni zawiera kamieniatoni, a trachytowe wierzycy na piaskowcu świadczą tu o działaniu sil wulkanicznych. Delanne rudy Tatrzańskie są najbogatsze ze wszystkich dotąd znanych kopalni na całym paśmie gór karpackich. Poniżej jeziorze tych pokładów karpackiego piaskowca leży już raz wspomniane torfowisko nowotarckiej doliny, a wszystkie źródła w Tatrach należą do rodzaju zimnych wód wyjawczy źródła jaszczurówki, które ma do 18° stopni ciepła według Reaumura.

Lubo w swojem miejscu bedzie mowa o
roślinności polnocnych, połow gór narych,
oznaczymy już tutaj główne jej granice, na
pasmie Tatrzańskim, by się pokrótce odnieść
do tego było przy następującym opisie Borków.
Wiadomą bowiem jest rzecz, że się pewne
rośliny trzymają pewnej tylko wysokości
nad poziomem morza, lub w pewnem tylko
oddaleniu od biegunowego kota; i w ten spo-
sob jest roślina niejako wyrazem strefy,
zod która przebywa, i krajiny w której się
znajduje.

Kraina Turcji jest naga; dopiero
krajiny hal, regli i podhala
okryte się płaszczykiem mnogich ro-
ślin, i w ogólności dają się na
pasmie Tatrów oznaczyć na-
stępujące warne stanowiska
i granice roślinnego życia
ideal od dołu ku górze.

nad poziomem morza

— Wielka nizina Węgier
porostaje na wysokości 300 do 260'
i nie dochodzi do podnóża
Tatrów.

— Nizina Polski na wyso-
kości . . . . . 500 do 300'

— Ciepłe równie w których
rosną, w dolinie Węgierskiej
orzechy włoskie i owoce kula-
chetne nie dochodzą, także
do podnóża Tatrów, i poro-
stają na wysokości . . . . . 1000'

— Ostatnie winice porosta-
ją około Korucy, a dolna gra-
nica Jodły porówna się w
ogólności na wysokości . . . . . 1000'

- Na południowych stokach Tatrów niska zimowa mierzenia ludzi na wysokości ... 1700'
- W nowotarńskiej dolinie sięga górna granica powszechnej uprawy, drzew, żyta, jezemia i ostatnie, słow, które rzadko tylko dojrzewają - 1980'
- Na południu zaś sięga powróżna uprawa roli do 1998'
- Południowa stopa Regli pokrywa się miejscami już na wysokości - - - 2094'
- mianowicie zaś tam, kiedy na Łańcku porzeczony pogłębiany jest poziom dolinami rzek górskich.
- Na północnych stokach Tatrów niska zimowa mierzenia na wysokości - - - 2300'
- Północna stopa Regli, górna granica owsa na Polanach po Łańcku, a na południowych stokach górna granica jezemia i żyta - - - - - 2400'
- Na tej wysokości kończy się granicą Kraina Podhala^{na} poniższych swoich stanowiskach, i w niej corostają ostatnie bory sosnowe - - - - - 2400'
- Na południowych stokach Tatrów sięga jednak górna granica ziemniaków miejscami do 2700'
- Górna granica lesu w tym porządku nieco więcej od buków na wysokości - - - - - 2900'
- Na południowych stokach Tatrów górna granica owsa na polanach - - - - - 3000'

n. p. m.
- Górna granica buczy - 3000'

- Kraina Jaworzyn, kiedy
Jawor i Jodła jest w pełnej
sile znacznie poniżej górnej
granicy lasu legła na wy-
sokości - - - - - 3200'

- Jodła znika na wyso-
kości - - - - - 3500'

- Świrk - - - - - 4200'

- Górna granica drzew
sapilkowych wyńsiotego pnia,
a zarazem dolna granica
kłodrzewiny i roślin hal-
skich na wysokości - - - - - 4600'

- Górna granica kłodrze-
winy - - - - - 5000'

Tutaj kończy się właści-
wie Kraina Regli, kiedy
kłodrzew przedni po-
wyna, a limba nastaje,
która jestose pojedynczo
kurdowata i kartowa-
ciata pojawia się nawet
na wysokości - - - - - 6000'

- Górna granica roślin
halskich a dolna mchu,
kiszajców i nagich turni po-
wyna się na wysokości - - - 6500
i wspinają się na szczyty
nagich i szczytów turni do wy-
sokości - - - - - 8000

nie sięgają jednak linii
wieczystego śniegu, lubo
po szczytach przeważnie śnieg
miejscami zawsze do nowego.

Lesisty Beskid - Góry Pokucia i Bukowiny

Beskid, Bielski czyli Bielski jest to miejscowa nazwa granicznego taniucha gór Karpackich, na pewnej przestrzeni, na którym się woda dzieli. Bielski porusza się na zachodzie od przełaznicy gór Jabłonek. Na północnym zachodzie oddziela go od Sudetów wielka wklęsłość kraju, któremu nazwali legiem morawskim, a linia połączona na karie od salaskiego Morawa nad Wisłą na ujściu rzeki Olawy Odrańskiej do Weiskirchen nad rzeką Boczawą, Morawską - stanowi na tej przestrzeni granicę Beskidu od północy. Tuż tedy wznosi się grzebień jego w kilku podwiniętych działach, które od zachodu ku południowemu wschodowi płyną, z których miejscami środkowy graniczny, miejscami zaś o ścianę mu przyległe taniuchy bywają najwyższe.

Od granicy salaskiej porażawszy aż do rzeki Dunajca, która ^{od granicy} zachodnie Beskidu służy to wyłomem swoim, wypływając z równiny w okolicy Wojnicza rozstąpiły się szersze góry, i tu wzniosł się Beskid w trzech oddzielnych taniuchach, z których zachodni wstępuje z południa ku północy stanowią granicę pomiędzy Salaskiem a Polską i bywa Salaskim Beskidem zwany; drugi taniuch styka się tegiem na południu z Beskidem Salaskim, przechodzi na zachód ku Babiej górze, od granicy północne doliny Tatrów, mianowicie Czerwą i Nowotarską na północy,

a gdy na niego zarazem na
pewnej przestrzeni polityczna
granica Węgier i Polski przypa-
da, jest ten tańcauch na tej prze-
strzeni Beshidem Węgierskim,
a niekiedy i Orawskim zwany.
Trzecie natomiast pasmo jest tak zwa-
ny Beshid Polski. To pasmo łączy
się na zachodzie z Beshidem
Saskim, a przechodzi na
wschód w kępe gór, nad któ-
remi panuje góra Lubnia, i jest
przerwany wyłomami rzek Soty,
Skawy i Raby, a przez Polskę
Beshidem nazwany, że od niego
spadają już góry ku Wisle na
winię polskie, i że z Dolin gór-
skich zachodniego Beshidu prowa-
dzą wszystkie przeprawy przez
grzebień jego ku Polsce.

Na obrzeżu ^{całego} zachodniego Beshi-
du wznosi się najwyżej Ba-
bia góra, której kępa górską koni-
czy się na wschodzie Beshid Oraw-
ski. Ta kępa naprzeciwko Tar-
trów, a wtenczas pod potwornie-
ściem zachodniego ich końca, ka-
dy się europejski dział wodny prze-
biega od Beshidu ku Tatom
pograniczem Orawskiej i Nowo-
tarskiej doliny. Na wschodzie od
Babiej góry łączy się wprawdzie
nazwa Beshidu a to głównie
dla tego, gdyż tutaj przestaje on
być działem wód, i granicą
państw zararem. Od Babiej go-
ry aż po Pieniny zwane jest
to pasmo gorcem a i to górę Lu-
ban, którą jest przedłużeniem
Orawskiego czyli Węgierskiego Be-
shidu. Zmiana nazwy jednak
zmienia istotę rzeczy, i cały ten
obraz zachodniego Beshidu aż

po wyłom Dunajia nie traci
owego charakteru lesistych, prze-
ciągłych, dziatow o nagłych ^{spadkach}
^{matkach} ^{porturynych} dolinach i ciasnym ^{poprzecznych} wyłomach, ^{przek} który jest główną cechą Be-
shidu. To tamże się od prawego
brzegu na Dunajowym wyłom-
nie i ~~przechodzi~~ nagle ku po-
łudniowi, i przechodzi pomiędzy
prawym brzegiem naprzeciw Du-
naja, następnie Popradu, a
lewym brzegiem Dunajowej
Biaty na dziat Gygowski w
okolicę Muszyny. Tu przypada
na grzbiet granicznych gór zn-
wa dziat wodny, i odtąd jest sa-
mo pogranicze między Węgrami
a Polską, znowu zwane Bestli-
dem. Na przestrzeni od Biału-
skiej Muszyny aż do źródeł rz-
ki Swicy jest kierunek Beshidu
południowo-wschodni. Narwiska
pojedynczych pasem od źródeł rz-
ki Swicy aż do źródeł Bystrzy-
cy zstępuje wzdłuż Pchunia i Buko-
winy, coznany przy ich opisie ni-
żej. Wzdłuż ten łuk gór od źródeł
Wiaty Wiaty aż do źródeł By-
strzycy zstępuje zajmując przestrzeń
na długości przeszło osiemdziesię-
ciu mil, i jest łagodnie ku pół-
nocnemu wschodowi wydmiany, a
ku południowemu zachodowi
szeroko otwarty. Po obu ostatecz-
nych końcach jego wzniosły się na
zachodzie i wschodzie góry naj-
wyż: na zachodzie naprzeciw-
ko Tatrow, a na wschodzie na-
przeciw hal Rodzeńskich, czyli
pasma gór Tnieu, które nie już
wzniosło w Siedmiogrodzkiej ziemi

Oba te sawyższe gniazda gór mają
rownoległy kierunek do siebie, a
odmienny znowem od północ-
nych Karpat o które się wpar-
ty, bo ciągną się wprost a zachod-
ku na wschód. Oba te gniazda
gór są też geologicznie od gór
Karpackich rovine i legły jak
dwa graniczniki tego wielkie-
go łuku gór na północnym i połud-
niem na górnym obrzaru Wistoki
i górskich jej dopływów spada dnie
Beskidu najniżej, i ten wielki
też podnosi się na zachodzie do-
siero około źródłowiśi Dunajowej
Białej góry Łuckową, a na wscho-
dzie podnosi się Beskid ^{górnym} na obrza-
rze Janu mianowicie zaś jurio
prawego brzegu Janowej Ostawy.
Całą zaś przestrzeń pomiędzy
górami Łuckową a górnym obrza-
rem Janu nazywa lud miej-
sowy Beskidem niskim, a wcho-
dzie zakończenie jego na obrzaru gór-
nym Słowacji Beskidem wysokim.
Południowa część całych, północ-
nych Karpat jest krótka, podnie-
sienie nagłe; północne stoki są
łagodniejsze i sięgają szerzej w
kraj. Kiedy się ciele pasmo wyję-
wznosi, tam też jest osadzone na
wierzchu tronie, a najszerszej
rozłoży się te góry ku północny
pośrodku prawie tego łuku na-
przeciw niskiego Beskidu; pod-
stawa onych jest na całej prze-
strzeni tak zwany piaskowiec
Karpacki dawniejszym geologom,
czyli wyrzająm ni ściślej podług daw-
szego stanowiska nauki jest to
fukoidowy piaskowiec przetrwa-
ny warstwami wstawnego

Konglomeratu
kwarcowego i ~~szkła~~ marglow.
węgl.

Granica tej formacji składa się na
północy z rzekami kres górcom. Zlo-
żeniu dolin wznosi się ona jak
stare brzegowisko, a u stóp jej wy-
lata się nizina, która jest odho-
dziskiem morskim. Na zachodzie
tedy wzniosły się pokłady tych for-
macji, na których się piaskowce
wzniosły przeważnie na 5000 stóp nad
poziom morza, środkiem sięgają
na 3000, a na południowym
wschodzie, gdzie te piaskowce
miejscami pionowo sterczą, nie-
przetłumane wzniosły warstwa-
mi innych formacji wzniosły
się znowu do wysokości 6000
przeważnie nad powierzchnię morza.
Średnia szerokość tych pokładów
zajmuje 10 do 15^{mi} mil, najwięk-
szą szerokość rzekiem z Podgorzem
mil 20, a największe są na wień-
chowinie Bystrycy obudowa, gdzie
od doliny Bystrycy do granicane-
go ziata cała przestrzeń gór za-
leży tylko dwie mile zajmują.

Ta różnica wysokości gór i roz-
torenia onych do poziomu wpływa
także i na kształt zewnętrzny, tak
tędy wypada wzniesienie, raz sam
grzebień graniczny od okiennych
pobocznych pasem i tancuchów, a
powtórę pochyloną Bałtycką gór od
pochyłości Czarnomorskiej. Na grzebień
Bieskida przypada Euro-
pejski dżiał wodny od źródeł Wi-
sty do źródeł Sanu, (wyjaśnij to
złożenie jego, któreśmy przy opi-
sie Tatrów porzucili) i do Wisty
stynie ze znawczyjszych rzek
Łota, Skawa, Raba i Dunajec
z Popradem, Wistoka i San z
Wistokiem

do Dniestru wpada Struj z
Oporem, a dalej Tuvia, Lomnica
i Bystrzyca, z rzek wypływają-
cych z głębokich gór. Prut zabie-
ra obadwa Czernomorz, a Seret
Suczawę, Moldawę i Bystrzy-
cę złotą. Sam zaś Prut i Se-
ret wpada do Dunaju.

Sam grzebień Beshid jest wewnątrz
potłogim lesistym drzewem. Na
zachodzie jedne tylko występują
cyfliczka Babiej Góry nad górna
krajina hal granic lasu w Kra-
inie hal. Niski Beshid ciągnie
się wewnątrz krajina, Bukowina
lub Jaworzyn; dopiero w ziemi
Sanockiej na górnym obrzeżu sa-
nu, a mianowicie na dorzeczu
Sanowej Wotliki porzynają się
Potoniny od wsi Smereka. Są to
podhalskie pasma co do rodzaju ro-
ślin, które należą do grzebiety i zrosy-
tych gór najwyższych, w górnym wy-
stępie lub kęś oddzielnych, powyżej gór-
nej granicy lasów. Za pokład
roślinności tutaj nie są to
ziemia, lecz najcięższej grubości
rupa młoda, która się z wieki
zobryła zokład skalisty — a z ob-
razu i ostre szczyty potonin okry-
wa raz wyżej ładne ramowisko
piaskowca w kształcie wielkich i
nadzwyczaj twardych płyt. Od Sme-
reka tedy porzynają się krajina tych
potonin i ciągnie się do dalej ku
południowemu wschodowi aż po
graniczne wzdziele wierzchem
pojedynczych gór, wierzchem daw-
a niekiedy i trzech ościennych
pasm po nadziej i po węgier-
skiej stronie. Sam Beshid nie
ma wlasnie potonin, i tam
kiedy już potoniny nastają, jest
grzebień Beshidu ogółem bierze
niższy od ościennych pasm

29

lubo nie na ~~niek~~ ^{nim} wody dzieła,
a potoniny stykają się z nim czarej +
tylko ostremi przyporami. Rowno-
legle, jak się w ziemi Sanołkcej
powynają, pierwsze potoniny, pod-
noszą się takie góry w oszczennych
pasmach po węgierskiej stronie,
a najwyższe ich gniazdo wzniosło
się ku krainie hal w Stolicy
Marmoroskiej. Na północnej stronie
sięga kraina potonin najszerszej w
kraj na dorzeczu Strujja, bo tu
ciągną pierwsze potoniny już w
Drugim rzedzie gór od doliny
Dniestr. Od źródła i prawego
brzegu górnego Strujja powynają
się tak zwany "Czarny Las" i ciągnie
się nieprzerwanie górami
wzdłuż szerokiego Beshidu i gór-
nej części Pokucia aż ku Buko-
winie. Na górnym obszarze Swi-
cy kończy się szeroki Beshid - a
dalej na wschodzie powynają się
zasmem Pietrosów kraina "Koswo-
drzewce" i od tam ciągnie się grabieli
graniczny gór, na którym się już
Dunajskie wstawiają wody kra-
ną, niższych potonin i krainę ko-
sodrzewa naprzemiennie stykają
się tylko wyjątkowo górną grani-
cę Drzew wyniosłego enia. Najwy-
żej wzniosła się nad obrzar orar-
nego lasu tutaj czarna hora w dzie-
wiciu oddzielnych szczytach ska-
listych, a na źródłiskach Prutu
i białej Cisy. Pod względem roślinno-
ści uderza nas zajmujące zjawie-
nie na samej kępie Czarny góry.
Jest to na sto stop przeszło pe-
roki pas róż alpejskich (rodzeń-
Dron alpinum) który jednostaj-
nym prawie lasem powyżej górnej gra-
nicy kosodrzewa otacza całą kępe
dokota.

Od czarnej Góry przechodzi ku po-
łudniowi rowny grzebień kraic-
na, kołodrzewu ku graniczne-
mu rodzielu które zdawna
nazwano Rozrogiem. To roz-
dziele jest właściwie węższym ta-
czym płaskiemi tegami oddziel-
ne gwiarda lub pasma gór Buko-
winy, Pokucia, Węgier, Siedmio-
gradu i Multan. — A kiedy do-
tychczas ciągnęły się pasma ośnie-
ne równolegle do granicznego
grzebieta i jednostajnie po obuwa-
stronach: zawichrza się tu na-
gle wieża gór na tem Rozrozie-
lu, i góry rozchodzą się teraz w
różnych kierunkach i ku róż-
nym okolicom świata. Na szczyt
góry Guffy, która już w policy
Marmorońskiej leży przypada to
rozdzielenie.

W pierwszym rzędzie od niej
leżą na północy w kierunku
od zachodu na wschód góry:
Harumar, Craskan i Szesul,
w drugim: Trojaja i Bala-
syniasa. Od Harumaru i
Craskanu przechodzą góry na
zachód ku Węgom w police
Marmorońska; od góry Szesul
na wschód ku Bukowinie
od góry Balasyniasy ciągnie
się na północ ku rowny dzia-
ku czarnej Górze, a od czarnej gó-
ry Guffy spada na południe ku
i przechodzi ku Podnieśskim
halom, czyli gorom miejsco-
wo zwanym Trien. Cały
zaś ten węzeł gór wraz z te-
gami Tazarem i i casman
które się rozstąpiły ku różnym

okolikom świata leży w krainie
kosodrzewu.

Taki jest tedy sam grzebień
gór granicznych na przestrzeni
od śródka Wisty aż do Rourogu.

Teraz dopiero ujrzymy jak
się z nim łączą przyległe tań-
cuchy, góry i podgóra.

Jest ujętych nionem wy-
obrażenie, a nawet u geografów
lepiej, jakoby tylko sam grzebień
tych granicznych gór miał mieć
kierunek od Zachodu ku połud-
niowemu wschodowi. Przyległe
zaś pasma mają, oni za ciekli-
ny górskie, t.j. za tańcuchy gór,
które się wsparty na głównym
grzbiecie pionowo, i opadły ^{wy} w
raz do ~~z~~ niższych terasach ku
dolinom powiekanych rzek.

W istocie zaś ma się rzecz tak:
Od granicznego łańcucha przechodzą,
wprawdzie teje na zachód ku
południowi i na północ, ale odbiegły
nieco kręcą się ku ~~południowemu~~
północnemu zachodowi lub ku
południowemu wschodowi, spiera-
ją się znów na pierwsze osien-
ne pasmo. Wszystkie zaś główne o-
siennie tańcuchy gór (a bywa
onych trzy, pięć do wierzni po obu-
dwu stronach miejscami) - mają
ten sam kierunek co i grzebień
główny i idą, od zachodu ku
południowemu wschodowi w
kierunku podwójnych łańcuchów równo-
ległych do siebie - łączą się niskie-
mi łęgami na poprzek i są
na poprzek przesłane wyłoma-
ni powiekanych rzek. Miejscami
jest grzebień graniczny najwyż-
szy, miejscami wzniosły się wy-
żej od niego pasma osienne,

ostatnie zaś pasma są zawsze nowsze, i przechodzą łagodnie ku Fokgorzom i dolinom walnym.

Pochyłość całego północnego półcia gór nie jest terrasa, jak o niej popołudnie mówią; przeciwnie widzieliśmy to przy opisie fałtów, że nie ściennie pasma uznawa powyżej częstokroć, niż sam grzebień graniczny, to zaś nie odpowiada zupełnie wyobrażeniu terrasowej pochylności. — Łęgi i ostre jarzyna, które widać na poprzek te ściennie pasma, spadają bardzo nisko i to daje górcom miejscami poróż gorzystych bez i gromad oddzielnych, w tamtym gdy na nie wzrok spada w kierunku powiększonych dolin poprzeczanych, w istocie zaś są nawet te oddzielne kopcaiste wiechy i ostre grzbiety dotem czyli górami spadające na wspólnym osi lub też wyścypnie, która im za podstawę stury i tają się na poróż na wspólnym grzbiecie. — tem, nawet tam, kiedy jedne są poza drugich wychodząc, przy brzo krawędzi oddzielnych gromad i gniazd gorzystych. —

Próżnia jaka zachodzi między krawędzią tych gór, na pochylności bałtyckiej a czarnomorskiej, jest głównie ta, że tam przeważa formacja wałców potogich a to formacja gór kopczastych osadzonych spodem na wspólnym wałku, który się wznosi aż do wysokości poprzeczanych łęgów wia-

cyh te działu na poprzek. - Tam
 mają działu przeciągłe góra, kształt
 łagodnie falistej powierzchni, tu
 wyrzynają się ~~z~~ wierzchu góry mia-
 temi liniami, i przybierają kształt
 ostrych grzbietów, kończących wery-
 tów nagle w ostrą kresę szczytów,
 nych szczytów lub w końcu kształt
 gwałtownych garbów i szeregów osie-

tych Dnieprów. - Legi, które
 mi się na pochyłości bałtyckiej
 widać z sobą podobne osienne
 góry, mają miejscami takie kształt
 działu zbitych lub ławic-
 wierszów i leżą wyżej od tego po-
 chylności czarnomorskiej, kiedy ławic
 podobnych niema, kiedy się góry
 ciśnieją awary na głębokich
 ostrych jarzmach. - Lubo i na
 pochyłości Bałtyckiej płyną rze-
 ki w dolinach poprzecznych,
 mają jednak miejscami wśród
 gór jeszcze szerokie porożne
 równiny na poprzeczach swych,
 na pochyłości czarnomorskiej
 brak tej formy dolin zupeł-
 nie a nawet powiększone rzeki pty-
 na, tylko ciśnieńmi wyłomami
 na przestrzeni gór. Jedną Syn-
 nowicką doliną potoczna na
 rejsie Stuzja z Głocem stanowi
 wyjątek na pochyłości czarnomor-
 skiej, gdy się na bałtyckiej prze-
 ciwnie formują doliny podob-
 nej wielkości potoków. Na uwa-
 gę zasługują, że porożna część
 tych dolin ma zawsze kształt
 trójkąta, którego najprostszy

od niego poczyna się na wschodzie
 rozkopane góry. Naprzód odrywa-
 ją się tylko niższe góry w ostrych
 raryfach a wierzchu, a powyższe
 mają jeszcze kształt dziatów, lecz
 następnie przybierają na pochyłości
 Czarnomorskiej już i najwyższe
 góry kształt kopców lub ostrych
 grzbietów. Podobnie nie osuszają
 się góry dotąd na wodnym dzia-
 le, ale właściwie dopiero na górnym
 obszarze Strzyja. Szczegółowy opis
 osiennych pasm, które na znane-
 nej przestrzeni noszą nazwy miej-
 nowe, przechodzi właściwie zakres
 tego opisu, zwłaszcza gdy już z tego
 co się o nich rzekło, można mieć
 o nich wyobrażenie. Paralelism
 tych osiennych dziatów, tak ucho-
 dzący gór jest główną, cechą całego sio-
 nocnych Karpat; małe rzeki przy-
 padają w kierunku dolin podtar-
 nych, - wielkie rzeki wyłomny
 przez pasma osienne przypadają
 na poprzeczne doliny. Osienne pa-
 sma są równoległe a sobą, niezako-
 mi legami na poprzek powiara-
 ne, a ponieważ rzeki wstępują tyl-
 ko wyjątkowo w doliny podtar-
 ną zachodniem i wschodniem Kry-
 de Beskidu są góry silnie zwarte
 ku sobie, a na Beskidzie niskim
 owyżli w środkowej części potłoczonych
 Karpat jest formacja dolin więcej
 równoległa, i tutaj szeregolnierz for-
 mują się powiększone doliny równoległe na
 siebie dwa w sobie. Ta jest ogólna
 charakterystyka tych gór od granicy
 Salaskiej aż do Bukowiny; - tylko na
 Bukowinie zastępują one na uwagę
 osobną, bo i więcej wystrachit tutaj
 lity pion tych gór, i na szerszym tło-
 nie onady tu one.

Posuwając ku wschodowi od gra-
 nicznego rozdziału i góry Szesul-
 zkiej się Bukowina szeregolnierz go-
 rzystymi pasmami.

Pasma te mają głównie ten sam kie-
runek w i grzebieł, który od granic-
nego Rordwila na północ przechodzi
ku Czarnej Górze, i leży opobok siebie
rownoległe. Tutaj tedy wzniosła się:
1^{sz} Grupa trachytów, która nie ma
wspólnego nachylenia - wystreliła
nad górną granicę lasów i hal ceter-
ma oddzielnemi szczytami i od gra-
nicza się na północy dolinę Dorny.

2^{sz} W drugim rzędzie wzniosła się
grupa tufków zwana Sokor; ta też
idzie się z pasmem hal rodenickich
leżącym tegiem; na wschodzie i na
północy otwiera ją dolina Bystrzy-
cy złotej, na zachodzie Kosana rzeka
która do Dorny wpada. główne jej cte-
ry szczyty wystreliły fakie ku kra-
inie hal.

3^{sz} Pasma Diamantów, które opobok
leży, ma kształt grzebieta, czyli
Dziatu ostrego, porównaję go się na
północy okolo granicznej wsi Porory-
ty, a kończące się na południu oko-
ło wsi Watra-Dorna. Na poprzek
zajmuje to pasmo do dwóch mil, a
na wzdłuż przechodzi daleko do Mlad-
tan. Sam grzebieł jego ma pięć na
gub, szczytów mało oddzielonych od
siebie - leżących w krainie hal.
Geologowie, podstawa, tego pasma jest
tufek mikowy.

4te Grupa wapieni dolomitów,
wzrost „Rarén” zwana, leży row-
noległe do poprzednich pasem;
na południu odgranicza ją Bystrzy-
ca, a na północy Moltawa. Pa-
smo to jest ku północy takim wy-
dane, najwyższe jego dwa szczyty
leżą w krainie Kłodzkiem, a
po lewym brzegu Moltawy leżą w
kierunku tego pasma, na północ
od Kirlibaby stawne potoki
Lucyna i Bobajka.

5te Lądow Karpackiego piar-
kowca, Diatuferevén zwany

wypiera się na poprzeczniem pasmie
między doliną, Moldawy a Mot-
dawicy; - jest to równy leśisty
dział, prądami Moldawy przebie-
ny około Eisenau, a Szwawa,
wyżej około Seletyn.

Ostatecznie na konie pasmo
górz Bukowiny nie ma wypo-
nego narwiska, i leży między
Moldawą a doliną Szwawy. Na
pierzwiach, których pasmami
znajdują się potoki, miejsce,
wzrostem "Pojanami" zwane; lecz
obadwa ostatecznie okryte tylko
lasy.

АРТ. 297—ЛВ   Цена 25 коп.
Львовская книжная фабрика «Атлас»

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

ul. Krzemowa 1

62-002 Suchy Las

www.digital-center.pl

biuro@digital-center.pl

tel./fax (0-61) 665 82 72

tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.

Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.